МОЛОДНЯК

КЛКСМУ

СІЧЕНЬ

1929

МОЛОДНЯК

ЛІТЕРАТУРНО МИСТЕЦЬКИЙ
ТА ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ
ІЛЮСТРОВАНИЙ ЖУРНАЛ - МІСЯЧНИК

ОРГАН ЦК ЛКСМУ

ЗА РЕДАКЦІЄЮ
Ф. ГОЛУБА, П ЛАКИЗИ, Т МАСЕНКА,
Т. МЕДВЕДЄВА, П. УСЕНКА

1
(25)

СІЧЕНЬ 1929 ХАРКІВ

ЄВГЕН ФОМИН

СПОВІДЬ

Я живу...
І не сором,—
Не знаю політики,
Хочу словом
пустим
я когось
здивувать.
Цілі дні,
часом ночі
вивчаю піїтиків,
Щоб самому
піїтиком
стать.
Безпринципним
піду
у, так звану,
дорогу,
Прокричу
про любов,
прокричу
про життя.
І якийся там
критик
не «строгий»
чи «строгий»
Розбере,
обміркує
думок зачаття.
І на шпальтах
газет
будуть жваво
розцінювать
(Це тоді,
коли з мене
останеться тлінь)
— Був він
— скаже один—
і бездарою
й ціником

Другий скаже—
борцем
для нових
поколінь...
Єрунда так
нахабно
ввесь час лізе
в голову
І здається
нічим
м'ні її не спинить.
Безпорадним таким
не бував
о, ніколи я,
Наяву м ні ніколи
не снилися сни.
Я на грані
двох років—
живого
і мертвого
Покоряюся силі
нудних
міркувань.
Рік забувся
старий,
слідом слова
затертого
Із туманних,
надуманих,
скучних
писань.
Наступає
новий,
невблаганно,
нестримано—
Повертає думки
в іншу путь,
інший бік
Мирно ллється
між нами
розмова інтимная,
Перед мене
сидить
дорогий
чоловік.

Він говорить
мені:
—все розсіялось
маревом,
Все лихе,
неприємне,
мій друже,
давно...
Б'є годинник
в тиші
мого серця
ударами,
Золотиться од
місяця
мерзле вікно.
Не здається мені
безтурботно-спокійному,
Що десь
коні бійців
копитами
дзвенять,
Що десь бурі
літають
жахливими війнами,
Що десь
смерть невгамовна
життя здоганя.
Знов істота моя
переконана
вірою.
Знову ручку
беру—
щось нове
написать,
Знову хочеться
радо,
з обіймами щирими
Все нове
зустрічати,
з любов'ю
приймать.

НЕГРІ

Ти, що живеш на самоті узлісся,
У зелені столітньої діброви,
Сидиш під вітами дерев кедрових,
Простоволоса й боса—озовися.

Ти, що ховаєш блиск блакитний в очах,
Мов ручаї прозорий і глибокий
І сниш в траві, де папороть висока,
Вслухаючись, що ліс тобі шепоче.

Моя снага смертельна і жагуча.
О, дай мені ковток води напиться,
Що ти сама принесла із криниці
Під рип іржавий ланцюжків скрипучих.

Просторий ліс для тебе замість хати,
Ти знаєш вигляд кожного коріння.
Ти, що міґдаль звільняєш від лушпиння,
І на землі, на травах звикла спати.

І не зумієш відрізнити літер
У тих книжках, що пише їх людина,
Щоб сіять зло, образи і провини,
Ти неприборкана, як вітер.

Як вільний кінь неїжджений і дикий,
О, дай мені повітря половину,
Твоєї їжи дай мені частину—
Я все згубила на шляху великім.
Усі скарби утратила навіки,
О, я занадто взнала їх марноту.
І не шукаю їх. Зними ж мою скорботу,
О, сестро, дай твої чудесні ліки:

Повітря свіже, з трав пахучих постіль,
О, ніжна сестро, дай мені напиться
Води з твоєї чистої криниці,
Щоб зняти з грудей тяг снаги і млости.

Л. Ві

З італійської мови переклала *Мар'яна Хмарка*

С. ЄСЕНІН

БАЛАДА ПРО 26

Ну, співай же, поете,
Співай,
Про далекий за морем
Край,
Де на диких пісках
Вітру свист...
Їх було
26.
26 їх було
26.
На могилах їх
Терен густий,
Не забуде ніхто
Той розстріл
На 207-й
Версті.

Там за морем гуляє
Туман.
Бачиш, встав із пісків
Шаумян.
Кістяків над пустелею
Стук,
За ним ще 50
Рук
Піднялося
Під вітровий свист.
26 їх було, 26.
Шкутильгають гуртом
По піску,
Кажуть:
— «Час поспішати в Баку.
Ми поглянемо,
Поки туман,
На рідний Азербайджан»...

Місяця диню
Котить ніч.
Б'ються об беріг
Шквалу гребні.
В таку ж ніч

І в туманову синь
Розстріляв їх
Англійців загін.

Під стяг
Комунізму зорі
Всіх народів піднявсь
Буревій.
На імперію встали
Підряд
І селянин,
І пролетаріят.
Там в Росії
Карав, як бич,
Буржуїв
Наш батько Ілліч.
А на сході
Тут всіх
Їх було
26.

Кожен зна
18-й рік,
Коли буржуї
Всіх країн
Просто з моря,
Крізь ночи туман
Обстрілювали
Азербайджан.

Мов удар, був тяжкий
Момент:
У англійців Баку
Й Ахч-Куйме
І жахлива для всіх
Була вість,
Що загинуло там
26.

У піски, що мов топлений
Віск,
Повезли їх,
За Красноводськ—
Хто багнетом,
Хто «кольтом» в висок
Всіх поклали на жовтий
Пісок.

26 їх було
26.
На могилах їх
Терен густий
Не забуде ніхто
Той розстріл
На 207-й
Версті.

Там за морем гуляє
Туман.
Бачиш, встав із пісків
Шаумян.
Кістяків над пустелею
Стук,
За ним ще 50
Рук
Піднялося
Під вітровий свист...
26 їх було
26.

Ніч укуталась ковдрою
Хмар.
Над Баку
26 примар.
Тих примар над Баку
26,
То про них
Вітру жалібний свист.

То не вітер шумить,
Не туман.
Обізвався з пітьми
Шаумян:
—Джапарадзе,
Чи я осліп,
Подивись:
У робітників хліб.
Нафта—мов чорна
Кров землі.
Паротяги гудуть...
Кораблі...
І на кожному з них
Горить
У пітьмі
П'ятикутник зорі.

Джапарадзе у відповідь
— Так!
Це для нас
Вельми радісний
Знак.
Значить міцно радянський
Кавказ
Робітнича тримає
Рука.

Місяця диню
Котить ніч
Б'ються об беріг
Шквалу гребні.
В таку ж ніч
І в туманову синь
Розстріляв нас
Англійців загін...

Під стяг
Комунізму зорі
Всіх народів піднявсь
Буревій.
На імперію встали
Підряд
І селянин
І пролетаріят.
Там в Росії
Карав, як бич,
Буржуїв
Наш батько Ілліч,
А на сході
Тут всіх
Їх було
26.

Десь світанок підкрався
З-за хмар.
Над Баку мовкне гомін
Примар.
Хто у скроні з свинцем,
Хто в грудях,
До Ахч-Куйме
В пустелі їх шлях...

Ну, співай же, поете,
Співай
Про далекий за морем
Край,
Де по диких пісках
Вітру свист...
26 їх було
26...

З рос. переклав *В. Басок.*

ОЛЕСЬ ДОНЧЕНКО

ДИМ НАД ЯРУГАМИ

(Повість)

I.

Зараз же за клунею безладно розрісся сад і Борисові Шляховому через тонку стінку чути, як глухо гупають у вечерній тиші важкі яблука. Зараз вересень, починає спіти жовто-воскова антоновка і її міцний дух дражливо стоїть у повітрі. Десь далеко, на іншому кутку села, нудно і мляво гавкають собаки і десь, зовсім близько, зарипів біля колодязя журавель.

Шляховий раптом підвів голову й сторожко прислухався.

М'яко і глухо ступаючи, хтось вийшов із саду і приник біля тонкої стінки у високому бур'яні. Було чутно стримане сильне дихання невідомої людини. Вона сопіла носом, тихо відкашлювалась і, враз, крадучись, пішла далі. І вже за клунею легко розтанули її обережні кроки.

Тоді Шляховий засунув руку під рядно й намацав тверду цівку одріза. Хотів устати, але важко зідхнув і знову стомлено ліг.

— А все ж таки щось непевне...—майнула думка.— Значить комусь треба було перелазити через високий тин...

Але вже інші образи туманним маревом оплутують голову. Болісна млявість опанувала тіло. Думки ж за думками зринають і тануть, зринають і тануть, і це так, ніби чорні крила б'ють перед самісінькими очима.

В клуні тихо й темно. Томливо пахне сіно і крізь відчинені двері м'яко синіє чотирикутник холодного зоряного неба. Шляховий лежить на сіні, підмостивши під голову руки, дивиться на цей синій клаптик нічного бархотину з цятками-зорями і напружено думає.

Справді, все якось робиться зовсім не так, як того хотів би він, комсомолець Борис Шляховий. І саме—комсомолець-активіст, політпросвіт осередку, вчитель-позашкільник. Коли б він був собі тільки сільський позашкільник,—о, тоді інша річ! Він знав би свої лекції, драмгурток, свою «Просвіту», не переступав би цього спокійного тихого кола, і хай собі за його межою галасують дурні, причинні! Хай собі там розверстка, розкуркулювання, банди! Хай собі, що йому до того? Він собі лише просвітянський учитель і чи винен же він, що його призначила в це село повітова наросвіта?

Але ж він не подібний до таких ховрахів, йому навіть гидко себе уявити таким. Він—політос комсомольського осередку, він до деякої міри

керівник цього невеличкого ядра, надії й підпори бідняцької влади, особливо в цей важкий і відповідальний для неї час. Ні, він не ховрах! Він ніколи не ховався в норі. Він комсомолець і вкупі з усими товаришами працює чесно й віддано.

Але інша думка, прудка й настирлива, вже вистукує небаченими молоточками:

— Ти—комсомолець? Чудесно! Але скажи, голубе, чи не працював ти, часом, сьогодні біля молотарки? Чи не молотив бува? Ти кажеш, що немає в цьому нічого поганого. Ти запевняєш, що це далеко краще, аніж лишатися білоручкою. Маєш рацію. Але вся справа в тому, голубе, для кого ти працював для куркуля, у якого ти на кватирі. Працював, бо тобі було

— Так, чому—поставив питання Шляховий і злісно, з насолодою продовжував себе картати.

— У, розмелена біла кістка! Ти не знаєш чому? Я тобі зараз скажу: ти працював для куркуля, у якого ти на кватирі. Працював, бо тобі було соромно, що дурно їси його хліб! І твоя сьогоднішня праця—подяка куркулеві за хліб-сіль. Правда? Правда! Значить—ти ще м'якотілий. З тебе ще не випарувався дух гімназії, ти ще не комсомолець! Яке ж ти маєш право, в такому разі, бути політосом осередку, проводирем?

— Ти підлабузнюєшся до куркуля, ти боїшся, що він буде поганої думки про тебе, боїшся його гніву! І заміть собі: гніву не одвертого (куркуль цього зараз уже не сміє), а потайного, прихованого куркульського гніву. Ганьба! Ганьба!

— Але цього мало. Тобі все ніяково перед куркулем, що ти в нього на кватирі, тобі ніяково, що він тебе дурно годує. Ще б пак! Добродій куркуль з цього незадоволені! Куркуль Куркулевич можуть негарно подумати про тебе! І ти пропонуєш репетирувати його дітей. Заміть собі: сам йому пропонуєш!...

— Ти кажеш, що справді все це робиться не так, як хотів би ти. Голубе, повір мені, що справжній комсомолець нічого б не «хотів», а все зробив би. Само ніщо ніколи не робиться, і коли Борисові Шляховому до комсомольця так само далеко, як небу до землі, то, певно, сам Шляховий винен у цьому!

Тонко й настирливо дзвенить біля вуха пізній комар. Але ліньки поворухнутись, ліньки прогнати. Все тіло ніби поламане від цілоденної праці біля машини.

— К чорту!—думає Шляховий.—Завтра ж відмовлюсь від його дітей. Невже я дійсно така жаба, такий м'якотілий молокосос? Вони всі, безперечно, мають рацію недовірливо ставитись до мене.

Та й сам він почуває себе в їхній компанії якось ніяково. Справді ніяково. Скільки разів ловив він себе на цьому почутті! І здається—треба тільки зробити один крок, один якийсь крок, переступити тонку-тонку й небачну рису, і все піде, як на маслі, і не буде тоді ніяковости, негарних прихованих поглядів, він буде справді «свій»... Але от... як знайти ту рису, що її треба переступити? Здається інколи, що от-от він спіймав її, от-от

відчує її всю до останку, тоді зробить останнє зусилля й ступне до них, до товаришів. Але мить—і риса зникла, і він знову самітний, знову не такий, як усі вони.

От іноді Шляховий думає про це і йому мимоволі робиться страшно: у нього в осередкові немає товаришів. Так, немає. Він відчуває, всією істотою відчуває, що не піде від них. Він знає, що всі вони роблять одну спільну справу, і всі вони товариші йому по справі. Всі—товариші. Але немає жодного товариша—друга. Немає близької до нього людини, якій він зміг би розповісти все, що є на серці, все, що болить йому. І коли він прочитає яку книжку, що захопить його, ні з яким із членів осередку не зможе він поділитись враженням від неї. Ні з ким, бо глибока художня книжка нікому з них не під силу і вони нічого не читають крім плакатів та газет, що раз на тиждень потрапляють сюди із волвиконкому.

Так, він думає, що вони ставляться до нього з недовір'ям. А в тім може в них просто інстинктивне почуття до нього, як до «чужого». І невже виною цьому те, що він має більшу освіту, ніж вони?

Шляховий лежить на сіні і йому чутно, як глухо гупає в садку падалиця. В клуні ж тихо й темно. І ще він чує щось і трохи підводиться на лікті. Це кроки. Легкі й поспішні. Двері ледве рипнули й прочиняються. Темна постать увійшла в клуню і йому здається—нерішуче спинилась. Він не знає, хто. Він хутко підводиться й питає: «хто це»? І тоді запримітив обриски спідниці. Це якась жінка чи дівчина. Неясна здогадка вже бренить у нього в голові. І він ще раз поспішно питає: «хто тут»?

Постать підходить ближче й сідає поблизу на сіні. Це Катря, хазяїнова дочка. Вона тихо, приглушено сміється.

— Що, злякала? Хіба страшно? А ще—комсомолець!

І в її останньому слові, Шляховому здається, сковзнула легка іронія. Він почуває, що трохи схвилювався. Чому? Неприємна її іронія? Ні, байдуже. Хай думає куркулева дочка, що хоче. А в тім—невже й вона вважає, що він не схожий на справжнього комсомольця? Дурниця! Це йому цілком байдуже. Зовсім не те. А от... річ у тім, що... Він подумав, чи не ближче йому оця розумна, начитана дівчина від будь-якого з них, з осередку? І хіба досить куркулівні закінчити вчительську семінарію для того, щоб він міг близько зійтися з нею, потоваришувати?

В осередку немає жодних семінаристів, чи має ж право він, комсомолець, зійтися в такому разі з куркулевою дочкою, що своїм розвитком якраз йому до пари? Чи має він право в таких умовах на задоволення своїх «духовних» потреб?

І от непомітно, крадькома, зринає у Шляхового одна думка, полохливо крадеться вона серед гуртку інших: «коли це не пошкодить революції».

— Ха-ха, «коли не пошкодить»!...

Він пригадує, як комсомольці п'ють самогон і кажуть, що від цього ж революція й Комінтерн аж нітскільки не постраждає... Він пригадує, як вони

облапують дівчат на досвітках і брудно лаються і як при цьому згадують революцію, що їй це зовсім не може пошкодити...

Катря зручніше вмостилася на сіні й зідхнула.

— Чому так тяжко?—іронично запитав Шляховий.

— Тому, що важко.

— Це не відповідь.

— А хіба немає чого журитись?

Вона нервово крутить пучок сіна, меланхолійно додає:

— Радости дуже мало.

Помовчали. Вона питає:

— Вморились сьогодні? І в «Просвіту» не підете?

— Не піду.

Знову помовчали. Потім, розтягуючи слова і думаючи, певно про віщось зовсім інше, вона промовила:

— А завтра ще гарячіше буде. Кінчатимуть, поспішати будуть. Вродило, слава богу...

Тоді Шляховий шумно перевертається на бік і каже:

— Я завтра працювати не буду.

Він думав, що вона здивується й запитає, чому це він завтра не працюватиме. Тоді він сказав би їй, що ні до кого не наймався за поденного і що біля машини робив сьогодні виключно для власної утіхи. Але вона відповіла:

— Що ж, від того робота не стане.

Шляховий не знав, що сказати їй далі. Чого, власне, хоче від нього ця дівчина? Що-вечора вона приходить у школу, де міститься «Просвіта», ретельно відвідує драмгурток, не пропустить жодної репетиції. Це, звичайно, дуже добре, бо ніхто краще за неї не може виконати ролю Галі із «Назара Стодолі», та й підчас вистави вона незамінний помічник. Навіть сам Шляховий не вміє так майстерно гримувати коміка або п'яницю, як вона.

Вдень вона допомагає по хазяйству братові, чи сидить у вишнику й читає романи. Здається, вона тоді жодної уваги на Шляхового не звертає. Ні, вона його просто ігнорує. Що ж, нехай. Це його цілком не обходить. Вона може працювати в «Просвіті» і там виконувати його вказівки яко режисера, але вдома вона з ним цілком чужа, вона його просто не примічає. Нехай. Це ж нормальне явище. Що може бути спільного у неї, куркулевої дочки, з якимсь комсомольцем, з обідраним позашкільником, що живе на кватирі в її батька й за-для куска хліба вчить її двох молодших сестер? Звичайно, вона навіть зробила йому милість, вона ласкаво дозволила йому допомагати дітям вчити уроки, тоді, коли це любісінько могла б робити вона сама. Але що ж, нехай. Позашкільнику теж, мовляв, треба чимсь заплатити її батькові за теплу хату й харчі.

А то одного разу було так. Шляховий кудись зібрався йти. Вийшов із хати. Катря сиділа біля порога й читала. Він мовчки пройшов повз неї й подався подвір'ям. І раптом відчув, що хтось пильно дивиться на нього.

Зненацька обернувся. Катря одірвала очі від книжки і довгим, пильним-пильним поглядом, здається, вбирала його в себе. І такими дивними й неожданими були в неї очі, що Шляховий відчув якусь незрозумілу тривогу. І враз вона примітила, що він обернувся й дивиться на неї. Рвучко, ніби з досадою, встала, закрила книжку і швидко зникла в хаті.

Днів зо три після цього вона майже не обзивалася до Шляхового. І одного вечора, ні сіло, ні пало, прийшла в клуню, де він спав. Тоді вона попрохала в нього вибачення і запитавши, чи не взяв він бува випадково її книжки (п'еси—хотіла, мовляв, того вечора підзубрити свою ролю) ще раз попросила вибачення й пішла. Минуло два дні, і ось вона знову прийшла до нього. Вмостилась на сіні, тиха жура бренить у її голосі, вона ніби не знає про віщо балакати і ніби прийшла сюди виключно для того, щоб сказати щось дуже таємне й важливе.

Шляховий відчув, що ця дівчина починає його цікавити. Справді, це ж єдина освідчена дівчина в цьому глухому селі. Є ще, правда, в школі вчителька Віра Олександрівна, попова дочка, але що то за обмежене й нецікаве створіння. Здається, в неї не буває інших інтересів, крім того, яку чергову материну сукню перешити собі на спідницю.

Тепер Шляховий уже знає, що Катря шукає його, що в неї є якась внутрішня боротьба, і їй важко. Він пригадав, що вона скінчила вчительську семінарію і запитав:

— Скажіть, будь ласка, що ви думаєте тепер робити? Чи є думка вчитись далі?

Вона тихо засміялась. Вірніше, Шляховий тільки відгадав у темряві, як вона посміхнулась.

— Хіба можна тепер учитись? І чому? Комунізму?—і вона знову покотила тихий смішок.

— А що ж ви думаєте робити? Заміж виходити?—з'язвив Шляховий.

— Заміж? Обов'язково вийду, у дівках не посивію. Але поки-що—думаю вчителювати.

— Тільки думаєте?

— Тільки думаю, бо є перешкоди.

— Які ж?

— Перша—батько, а друга—мій дурний характер.

— Значить, батько проти того, щоб ви вчителювали?

— Як вам сказати? Батько не проти. Але він вимагає, щоб я обов'язково була вчителькою тут, у Яругах.

— Гаразд, так у чім же річ? Це ж дуже зручно і...

— А тут вже діє мій характер. Бачте... от ви тільки зрозумійте мене як слід. Я зросла в цьому селі. Тут мене знає кожний собака, я його теж. Я тут до школи бігала, виросла—на колодках із дівчатами виводила. Це я після семінарії трохи суворішою стала, старою, а то було я перша верховода з-поміж дівчат. Чи пісню, чи гульню яку, чи парубків кислицями закидати... Ну, і от подумайте... як мені тут учителювати? Мені здається, що жодного авторитету я тут не матиму. Та й подруги мої

колишні ні одна, мабуть, не пришле до мене своїх дітей. Ну от, зрозумійте, не можу... В очах усіх селян я лишилася дівкою, Теохвановою Катрею...

Катря скінчила вчительську семінарію в маленькому повітовому місті минулою весною і хотіла просити місця навчительки в якесь сусіднє село. Але батько її Теохван Голуб рішуче заборонив дочці вчителювати в чужій школі.

— Не для того я тебе вчив у місті і витрачався на тебе, щоб ти десь по чужих селах валандалась. Доки я живий, ти мусиш учителювати тільки тут, у Яругах, щоб усе село бачило й знало, що ти, моя дочка, вчиш їхніх дітей у школі!..

З цієї осени в Яружанській школі мала відкритись ще одна група і місце навчительки туди було вільне. Катря ж уперлася на своєму: в якому завгодно селі, тільки не в Яругах. З того часу між батьком і дочкою пішла глуха боротьба.

Батькову руку тримав і син Спиридон. Він що-дня жучив сестру за те, що та противиться батькові, б'є байдики й марнує дорогий час. А годувати, мовляв, усіх доводиться таки йому, Спиридону.

Жінка Теохвана Голуба померла три роки тому від невідомої хвороби. Прийшла з хижі, борошна хотіла набрати на пиріжки, і як лягла, так вже й не вставала. Скорчило її всю, тіло почорніло, а ранком другого дня вона вже лежала на столі з мідяками на закритих повіках.

Баби на всі лади обмірковували від чого вмерла Голубиха, але в думках не зійшлись: одні казали, що покійниця надірвала собі щось у середині (мабуть, вона підняла в хижі лантух із борошном), а другі були тієї думки, що Голубиха просто згоріла (де-хто навіть бачив, як у неї перед смертю пішов синій димок із рота). Але інші знов запевняли, що це чистісінька дурниця, бо відомо, що покійниця ні самогону, ні спирту не вживала і любила тільки сирівець.

Після смерти жінки, старий Теохван зараз же одружив Спиридона і молода невістка (звали її Ївгою) стала хазяйкою в хаті. Син із невісткою хазяйнували, а батько потроху відходив від господарства і тільки якісь дуже важливі питання (наприклад, чи купувати нову віялку, чи хай ще підожде) не розв'язувались без поради старого.

Не дозволяючи Катрі вчителювати ніде, крім свого села, Теохван не ховав своїх честолюбних думок. Але в його була ще одна причина, чому він так уперто бажав, щоб його дочка була за вчительку саме в Яружанській школі. Старий пам'ятає, як три роки тому в його з'явилась думка поріднитись з Яружанським попом о. Олександром. І довгі ночі ця думка не давала йому спокою.

Теохван міркував так: хай то—піп, але ж і я не послідній чоловік у селі. В мене вісімдесят десятин землі, а в попа тільки сорок. Правда, попова дочка вчителька, а мій Спиридон простий собі парубок (тільки добре грамотний). За те ж попівна таки з-біса погана на тварі, і на очах ніби куряча сліпота в неї. Мій же Спиридон—як намальований, і парубок кріпкий, мов дуб.

Спиридон спочатку огинався, а потім згодився: з лиця води не пити. І тут припустили невеличку помилку, а через неї гіркої образи дістав і старий, і жених, і свати: прийшли сватати попівну, заздалегідь не попередивши на її, ні «батюшку» з «матушкою». Ще, відряджуючись у дорогу, свати питали старого:

— А чи звісно ж батюшці, що ваш синок його дочку збирається сватати?

Але Теохван аж розсердився тоді на це запитання. Не обов'язково йому так робити та й жених—хіба не орел?

Піп вирядив сватів за двері—якось не личить, мовляв, попівні, та ще й вчительці, виходити заміж за простого парубка.

На другий день про це невдале сватання знало все село. Спиридонові не давали проходу:

— Захотілось за попівським столом чаю з варенням попити!

— Хіба на полу твердо, що на попівських подушках поспати закортіло?

А через місяць Спиридон одружився з Ївгою, з багатою і вродливою дівчиною з сусіднього села і скоро за господарськими турботами забув і думати, як до нього колись поставилась попівська родина. Але батько його мав іншу вдачу і нескоро забував образу. З того дня він увагу скупчив на Катрі. Вона була старша дочка з поміж трьох і недавно закінчила школу. Теохван найняв їй репетитора, вчителя з сусіднього сельця Богодарівки і той за лантух борошна в місяць що-дня човгав до неї за три верстви в Яруги. Проте навчання йшло з успіхом і Катря склала іспита в Н-ську вчительську семінарію.

Швидко промайнуло три роки і от дочка Теохвана Голуба має право дістати місце вчительки. Настав час, коли старий, зустрівшись з о. Олександром, зможе сказати йому:

— Ну що, ваше священство, тепер і моя дочка поруч із вашою стала! В одній школі працюють, один дух у класі нюхають...

Тут, звичайно, можна буде щось нагадати про Спиридона, що от, мовляв, син мій тепер сам хазяйнує, чистий тобі багатир, так що, дякувати цариці небесній, діти пристроєні... І розумні, і вродливі, і від людей пошана...

Теохван давно мріяв, як він скаже це попові, як дрібно заблимають у батюшки очі, як він почервоніє з досади. Так, це буде найкраща помста за колишню образу. Але впертість дочки враз розбила укохані мрії. Правда, хай би Катря вчителювала десь у іншому селі, але це ж зовсім, зовсім не те, коли вона буде поруч із попівною, в одній з нею школі. А з часом може й завідателькою призначать, отже ще й верх над попівною матиме, начальством її буде.

Катря ж уперлася на одному: «не можу вчителювати в своєму селі»... Теохван лаяв дочку, докоряв їй, і Катря тоді зовсім узяла назад з наросвіти прохання про своє призначення.

Шляховий, підвівшись на лікті, уважно прислухався до слів дівчини і раптом спіймав себе на тому, що більше слухає її голос аніж вдумується

в те, що вона каже. А голос у неї справді оксамитовий, грудний, звабливий голос молодої дівчини... І дивно, хвилюючий, чарівливий тембр мимоволі навівав тихий, хороший смуток, легкий прозорий жаль.

Раптом Катря замовкла і тривожно вся повернулася до дверей. Мить послухала і тоді приклала до губів два пальці:

— Тссс!..

Шляховий відчув, як вона враз глибоко схвилювалась. Йому здалося навіть, що тіло Катрі дрібно тримтить від переляку. Вона впала на сіно й принишкла.

— Що таке?—спитав Шляховий, і в ту ж хвилину знову почув чиїсь глухі, обережні кроки, що наближались до клуні. Він хотів схопитись і вибігти, але вона зірвалась йому назустріч.

— Ні в якому разі! Тихше! Прошу вас!

Її рука м'яко і тривожно лягла йому на плече.

— Мовчіть, прошу вас. Не треба, нічого мене не питайте... Я потім... сама вам потім...

Кроки попрямували до саду і ось уже нічого не чутно, тільки там десь зірвалось яблуко і, чипляючись за галузки, глухо гупнуло на землю. Тоді Катря тихо зідхнула й випросталась. Вона стала просто перед Шляховим, вона хоче вгадати в темряві його обличчя, голова її нахиляється до нього. І Шляховий бачить її очі—близько, близько два великих округлих діяманти.

— Що з вами... Катре?

Але Катря вже тихо сміється, вся тримтить і тихо сміється у відповідь.

— Ну й ви ж... комсомолець!.. Думаєте, я справді... Це ж жарти... Ну, було б випалити вслід з одріза, було б... Може й справді хто чужий...

Вона тримтить і сміється, тримтить і сміється, і Шляховий знає, що так ніколи не сміються, коли жартують...

II.

Шляховий спізнився, і коли прийшов до школи, комсомольці всі вже зібрались. Але зборів не починали—повинен був прийти Гречиха, бо сьогодні на повістці денній стояла його доповідь.

Ще здалека Шляховий вгадав пісню і коли підійшов до школи, виразно почув:

«Смело, товарищи, в ногу,
Духом окрепнем в борьбе,
В царство свободы дорогу
Грудью проложим себе»...

Старанно виводили мотива міцні парубоцькі голоси, особливо щиро, з глибоким внутрішнім почуттям, високо витягав один тенор.

— Шумило надривається—пізнав Шляховий. Він сіпонув двері і ввійшов до кімнати. Ця невеличка кімната за сценою підчас вистав завжди була вбиральнею для артистів; тут гримувались, вдягались і роздягались, тут же чекали свого виходу на кін виконавці. В інший час в цій кімнаті відбу-

вались збори комсомольського осередку. Тут був ніби кабінет секретаря, і в кривобокому столику, в шухляді лежали акуратно переписані Шляховим протоколи і список членів осередку.

Небагато їх, всього вісім прізвищ, і на папері це зовсім невеличкий стовпчик з великих і малих літер, рівних і похилих. Проти кожного прізвища стоїть ім'я, рік народження, комсомольський стаж і соціяльне походження. Стаж у всіх невеликий—ледве-ледве витягує рік, а Хима Симоненко прийшла в осередок всього три місяці тому. Але Хима зовсім інша річ. Вона—дівчина, єдина сільська дівчина-комсомолка в Яругах, та може єдина й у всьому повіті, і стаж її тут жодної ролі не відограє.

Їх вісім чоловіка, і всі вони діти селян-бідняків, і тільки проти свого прізвища Шляховий чесно поставив: —«інший». Але не втерпів і тут же збоку в дужках зробив примітку: син учителя бувш. «городської школи». Інший, мовляв, але не з купців і не з офіцерів!

Ніхто не звернув на Шляхового уваги, і тільки щирий тенор Шумила, що хапав за серце, ще глибше, ще з більшим запалом захльобувався в кімнаті:

«Долго в цепях нас держали,
Долго нас голод морил.
Черные дни миновали,
Час искупленья пробил»...

Шляховий сів на лутку й тоді побачив Химу. Вона стояла праворуч від нього в кутку і, здавалося, всім серцем слухала пісню. Губи її ворушились, вона вся випросталась, проміння йшло з її очей. Праву руку вона положила собі на груди, ніби боялась, що от-от у неї вискочить серце. В ту мить для неї нічого, здавалось, не існувало, крім пісні: ні товаришів, ні її білої вибійчаної спідниці, ні її самої. Шляховий мимоволі задивився на неї й подумав:

— А вона яка гарна! Таке тихе дівча!

Раптом пісня стихла і Хима ворухнулась. Тихо поволі повернула голову і враз зустрілась очима з Шляховим. Посміхнулась жалібно й розгублено. Вона так посміхалась завжди. Життя її не навчило сміху. Прояви веселощів і радости вона могла тільки спостерігати в інших.

— Яка вона бідна, принижена,—подумав Шляховий.—Чи є вона, чи нема її, однаково не примітиш...

Він слизнув поглядом по її вибійчаній спідниці, що пнулася незграбними складками, мить зупинився на шкарбанах-чоботях і знову стрінувся з нею очима. Хима мовчки одвела свій погляд і враз уся зашарілась.

— Славна вона, соромлива,—подумав Шляховий.—І личиком нічого. Що, коли б їй замість полотняної спідниці та тоненьку сукню, скажемо, з шовку?..

Од співаків підійшов маленький чорнявий хлопчина і простяг Шляховому руку.

— Драстуйте! На собраніє?

Його пувички-оченята швидко бігали, як миші, і блискали з-під вій чорним бісером:

— Можна біля вас?

Шляховий посунувся й дав йому місце на лутці. Це був Мишко Лазарчук, перший жартівник в осередку і великий брехун. Брехня—це стихія Лазарчука, це його мистецтво й розвага.

Справді, так майстерно брехати не кожен би зміг. І брехав Лазарчук цілком безкорисно, виключно «для свого наслажденія», як він висловлювався. І в цьому він був мистець.

Ну, от він підходить до вас, молодого здорового хлопця, він пильно вдивляється у ваше обличчя і враз заявляє, що в вас посивіла одна брова. Ви добре знаєте Лазарчука, ви смієтесь йому в відповідь. Але на його обличчі ціла гама почуття, його обличчя міниться всіма відтінками. Його брови різко стрибнули від здивовання вгору, він глибоко вражений, він сам не вірить своїм очам. Він навіть на мить заплющив їх і мимоволі провів перед собою долонею, ніби намагаючись прогнати якесь павутиння. Ви непевно мацаєте себе за брови і враз помічаєте, що йому вас шкода. Ви бачите, як два почування бореться у нього на обличчі—жалість до вас, і радість, що таке нещастя трапилось саме з вами, а не з ним. І ви відчуваєте раптом бажання схопитись зі свого місця і що-духу бігти до люстра.

Стривожений Лазарчук негайно пропонує вам свої послуги, ось він сам збігає і негайно принесе все що ви хочете. Але що краще, коли ви глянете на себе зараз, у цю хвилину. І для цього навіть і люстра не треба. Можна подивитись просто в шкло, звичайне шкло, треба тільки відійти на певне віддалення і стати збоку. Тут вас лишає вся непевність, ви вже повірили всьому і кидаєтесь до вікна. І в ту ж мить вас обдає ззаду ніби водоспад холодної води. Лазарчуків регіт.

Другий «коньок» Лазарчука—це «проблеми». Вимовляє він це слово так: промблема. А їх у нього дуже багато, не встигає він розв язати однієї, як уже з'являється друга.

Сьогоднішню розмову з Шляховим він почав теж «проблемою». Взагалі Лазарчук ставився до Шляхового з повагою, як до вчителя, і ніколи не дозволяв собі з ним своїх витівок «з брехнею». За те, окульбачивши свого другого «конька», він під'їздив на ньому просто до Шляхового і мав у його особі найкращого співбесідника.

Лазарчук кахикнув і, по звичці, швидко потер собі руками латки на колінах. Це значить, що зараз почнуться або жарти, або ж він «загне» позашкільникові якесь запитання.

— От, товаришу, вчитель, ви в нас агітпроп, і в «Просвіті» режисіруєте, і ніколи не одказуєтесь от разних питань, то в мене ось, бачте, єсть сомненіє таке.

Шляховий увесь час боровся проти того, що його комсомольці звуть на ви, і тепер повелося так, що більшість, звертаючись до нього, уникають взагалі цього займенника. Один тільки Лазарчук вперто продовжував «викать».

Шляховий ставив:

— А ти, брат, усе мене величаєш, наче б то я й не товариш тобі?..

Лазарчук винувато, і ніби прохаючи вибачення, посміхнувся.

— Товариш, тільки ж ви вчитель, а що я? Куди мені до вас рівнятись?

— Да,—подумав Шляховий,—не рівня, мовляв, «благородний», «образованний», білоручка...

Лазарчук продовжував:

— Так у мене таке: що робити комсомольцеві, коли от приміром, вулицею несуть мертвяка? Тут образи, корогви, піп із дяком співають, вся громада йде за труною без шапок, а ти, комсомолець, у шапці. Так от, чи должен такий комсомолець, скинути шапку, чи не должон? Як скине, то, значить, ікони почитає і попа тож, і вп'ять таки дядьки казатимуть: «комсомол, а й то шапку перед святими корогвами скидає!». А не скине, верущі побить можуть. Так чи скидать, чи ні?

— А ти ж як думаєш?

— Хе, як я думаю. Як би я думав, я б і не питав. А то в цьому і проблема закручена.

— Ну, а все ж таки?..

— Та пострадать за революцію б нада.

— Як?

— Не скинуть, та й годі.

— Та й що ж тоді буде? Поб'ють тебе добре, а може й уб'ють. Яка ж буде користь революції від твоєї смерти? Одним бійцем на фронті громадянської війни стане менше. Чи це ж діло?

— То як же? Скинуть?

— Гадаю, що треба скинути. Просто, мовляв, не перед образами, а на знак пошани до померлого.

— А яка ж там пошана, коли в труні куркуль злєйший, скажемо, лежить.

Потроху до Лазарчука і Шляхового зійшлися всі хлопці, обступили обох півколом. Секретар осередку Лаврін Гармидер голосно засміявся й сказав:

— Ти, Мишко, не знаєш, як я бачу, ні-ні бе. А сказати як треба зробити?

— Говори.

— Як побачиш, що мертвяка несуть, ти зараз, як собака, через тин та й шпандіор городами безвісти, щоб хто не здогнав!

Всі зареготали, а Мишко незадоволено чмихнув від того, що йому перебаранчають. Він зневажливо скривився.

— Сміються, а чого, спитати? Сказано—темнота!

Лазарчук учився всього два роки, але хоча й мав репутацію «брехайла», був твердо переконаний, що зможе, коли схоче, й позашкільникові добре втерти носа, закрутивши йому якусь «проблему». В осередкові він мав навантаження—виконувати обов'язки скарбника, і вічно глузував

із цього, називаючи себе «комісаром» погорілої «лавочки», бо комсомольська каса завжди була порожня.

Лазарчук замовк і всі замовкли. Комсомольці обступили Шляхового півколом і тепер, коли тему було вичерпано, ніяково переминались перед ним з ноги на ногу. Ніхто не знаходив розмови. Цей молодий парубок, їхній агітпроп, був позашкільником, був учителем. Цього було досить для того, щоб вони всі відчували віддаль, що лежала між ними.

Шляховий мав довгі білі пальці, і це вони всі бачили; він ходив у чистих штанях, і сорочка на ньому була теж чиста, якась «городська», підперезана тоненьким ремінцем з блискучою бляшкою. У них же й штани й сорочки були строкатими від безлічи латок, від них часто тхнуло кізяком, і пальці в них були брудні й порепані. Вони вважали Шляхового за «не свого», це була людина розумової праці, вони ж всі знали тяжку фізичну боротьбу за кожний шматок хліба. Вони просто не знали, як поводитись з ним і внутрішньо вважали його за білоручку, за панка. Цього йому, звичайно, ніхто, крім Гречухи, у вічі не казав, але Шляховий сам прекрасно все розумів і відчував. І це часто завдавало йому майже фізичного болю. І тепер він зразу ж спіймав момент, коли перервалася розмова і почалась ніяковість.

— Вони стовпились тут зовсім не біля мене—подумав він,—вони просто слухали Лазарчука.

І цьому була правда. Та прикру мовчанку порушив знову таки Лазарчук.

— Що ж це Гречухи й досі немає? Га, братішки?

— Та він учора до волости їздив, чи не кокнули дізентіри десь у ярочку?

Лаврін Гармидер обвів усіх задумливими овечими очима й зауважив:

— А що ж, буває й таке. На минулому тижні у Ластів'яному гаю й мене трохи не кокнули.

Лазарчук підскочив і замахав руками.

— Їй-бо бреше, не вірю. Якби хто хотів кокнуть, давно вже кокнув би. Бреше, сатана.

Гармидер спокійно і, навіть трохи зневажливо, затримав на мить на ньому погляд.

— Брешу? В тебе науки не проходив.

— З гурту обізвалося де-кілька голосів:

— Розказуй Блин Блинович, не слухай його!..

Гармидера в насмішку так часто звали в осередку. По-батькові його було—Лаврінович, звали теж Лаврін, і перекрутивши виходило «Блин Блинович».

Своє ім'я Гармидер одержав за вказівками баби-шептухи Вівді. Народившись на світ, він два дні без перестану кричав. Спочатку кричав, потім, знесилившись, хрипів і, нарешті ,тільки тоненький безсилий писк говорив за те, що немовля ще живе. Було негайно покликано бабку Вівдю. Вона довго щось шепотіла над колискою, посипала підлогу попелом і за-

явила, що дитинча треба негайно охрестити і назвати його так, як звали батька. Немовля знесилилось украй, і після хрестин воно вже не кричало, тільки важко, з присвистом дихало. Та пройшло ще кілька днів і невідомо—чи то від Вівдиних ліків, чи від інших причин, але маленький Лаврін лишився жити.

Гармидер знову повів карим блиском очей.

— Що ж розказувати? Їхав я з Хомутця, там забарився, а вже як під'їхав до Ластів'яного гаю, почало смеркати. Тільки спустився в балку—сидить біля криниці парубок. Просить підвезти до хуторів. Натер, каже, ногу, не може йти. Ну, думаю, треба взяти чоловіка. «Сідай», кажу, а він лізе в задок. «Ні, кажу, сідай перед мене». Сів він. Їдемо. Тільки виїхали з балки—знов назустріч якийсь парубчак шкандибає. «Покурити немає?» кричить, і просто до воза. Дивлюсь, і мій подорожній якось заворушився. Я вдарив кобилу й пошол. Витяг одреза—дивись, кажу до свого спутника, тільки поворухнешся!.. Я зараз розкумекав, що тут щось не так. А той другий парубок, що назустріч шкандибав, дивлюсь, уже біжить за мною та моєму кричить: «Постой, Семене!» А мій божиться, що не знає його. От і розбери. Під'їхали до хуторів, там мій устав, а я—додому.

— Його цорта треба було в волость одвезти—не вимовляючи «ч» вихопився сутулий, з подзьобаним віспою обличчям, парубійко. Він мав білі риб'ячі очі й маленького, пувичкою, носа. Рот йому, коли він балакав, якось дивно сіпався, а губи кривились в усі боки.

Комсомольці весело зареготали.

— А, й ти, цорт, тут, а ми думали, що тебе й немає, цорта, тутецьки!—перекривив хлопця з риб'ячими очима Лазарчук.

Хлопця було прізвище Діброва, звали Йосип. В осередкові дражнили його Йосипом Прекрасним за його на диво некрасиве обличчя. Та Діброва був парубійко тихий і ніколи не ображався на це. Він працював за продавця в кооперативній лавці і цього року влітку з ним трапилась халепа. Невідомо як із лавки зник великий одріз сукна. Сукно було товсте, грубе, але в цей час загального зубожіння воно являло велику цінність.

Зачинивши перед обідом лавку, Йосип пригнічений прийшов додому. Він не міг доміркуватись яким чином могло щезнути сукно. Вкрасти його підчас продажу було неможливо, бо як же винести непомітно такий великий сувій. Може хто обікрав уночі? Але ж замок цілий і ключі в нього. Він зовсім не подумав про те, що до замка можна було підібрати другого ключа і близька до лавочних справ людина легко могла це зробити.

Коли Йосип відчинив двері, він здивувався: у них сидів голова лавочної комісії і посміхався їдкою негарною посмішкою. Батько тяжко сперся на стіл і був білий, як стінка. Біля печи плакала мати.

Батько Йосипів був членом комнезаможа, перший вступив до нього в Яругах і користувався великим авторитетом серед яружанської бідноти. Завжди лагідний, він зараз тримтів усім тілом, губи його побіліли й неприродньо ворушились. Він важко підвівся і ступив крок до сина.

— Признайся, де дів сукно?

— Сукно?.. Та я, тату...

— Де дів, ссукин син, зараз же кажи, падлюко!

— Хай у мене руки повідсихають, коли я...

— Мовчи! Мовчи! Не смій мені брехати, ссс!..

Важкий батьків кулак упав Йосипові просто на обличчя. Він похитнувся. Через хвилину батько туго скрутивши хлопця вірьовками кинув його до комори. Там він лежав двоє суток зовсім без їжі й води. Було суворо заборонено щось давати йому, і коли мати хотіла напоїти сина, то дістала за це кулаками під ребра.

Батько випросив у голови лавочної комісії слово, що він нікому не розкаже про крадіжку сукна і не буде ганьбити через паскуду-сина його чесне ім я. Вартість же сукна старий Діброва негайно сплатив кооперативові збіжжям.

Про випадок з Йосипом комсомольці нічого не знали і невідомо скільки б ще часу він лежав у коморі, коли б випадково не знайшли справжнього злодія. У місті затримали на базарі дадька з Яруг, що продавав сукно. Сукно це, як виявилось, було крадене. Дядько признався, що його дав йому продати голова яружанської лавочної комісії. В той же день його було заарештовано й відправлено до волвиконкому, а Гармидер нахвалявся, що покаже ще й старому Діброві за розправу над Йосипом. Та пішла продрозверстка, викачка хліба, один за другим приїздили до села продагенти, пішли чутки про те, що будуть поголовно всіх розкуркулювати—за цими тривогами й подіями справу про сукно було забуто.

Лазарчук хотів ще щось сказати, пожартувати над Йосипом, його пувички-оченята так і прискали вогниками веселощів, та стукнули двері і ввійшов Гречуха. Гречуха, голова яружанського Комнезаму, був єдиним партійцем у селі. На партзбори він їздив до волосного осередку, у Яругах же працював у найтіснішому контакті з комсомольцями, часто робив їм доповіді, мобілізував їх собі на допомогу, проводячи різні кампанії. Та інакше не могло й бути. Сам він дивився на комсомольців як на справжніх, повноправних, так мовити, комуністів.

Гречуха був середнього зросту, широкий у плечах і мав не аби-яку фізичну силу. Йому було років під тридцять. Кругловидий, з великими карими очима і двома півколами чорних лискучих брів, він був красивий. Невеличкі чорні вусики закручувались у нього трохи вгору, і коли він балакав, з-під них блискало рівне біле намисто зубів.

— А-а-а!—загомоніли комсомольці.—А ми ждемо, ждемо...

— Та ну його, забарився трохи. Над списками злосних неплательщиків сиділи.—Гречуха стомлено впав на стільця. І враз ніздрі його роздулися, він гнівно засвітив карі очі.

— І не сукин син? Мать його... Не знає хто здає в його, хто не здає. Ні чорта не розбереш! Самашедчий непорядок! Ні, з таким предсідателем сельсовєта далеко не поїдеш! А секлітарь ще й сміється,—сурло!

Лаврін Гармидер енергійно сплюнув на бік і занурив пучки в волосся на потилиці.

— Да-а, ми тут ні-ні бе не зробили. Проґавили справу. Той предсідатель—сам злосний кулак.

— А ти ж куди дивився? Ти ж наш начальник—вихопився Арсень Шумило, перший співак в осередку.—А що—кулак, то—кулак. Куркуляка добрий!

Гречуха незадоволено мотнув головою:

— Во-первих, тепер пізно шукати хто винуватий, а хто ні, а друге—ні чорта не може зробити один секлітарь осередку. Тут треба, щоб маса пішла. Маса! Зрозуміло? От і зараз. Польська шляхта наступає. Врангель наступає. Банди наступають. А в нас маса спить. Я, конечно, про незаможницьку масу кажу. І виходить, що ми ожидаємо поки Врангель прийде до нашої хати і візьме нас за горлянку. А щоб зразу ж нажать на доставку продразвьорстки для Червоної армії—цього нема. Чогось ожидають. Може думають, що куркулі сами свої ями розкриють: пожалуйста, беріть, мов, кушайте та воюйте там харашо з бандитами? І вп'ять же таки: осінь надходить, а в нас чи зорані поля родин червоноармійців? Да, на масу нашу плоха надія. Є, конечно, й такі, що все оддадуть за совєцьку власть, ну а багато таких, що холодочком. Якісь вони кумедні бувають, оці незаможні: поки не наллєш їм води за комір, доти не схопляться з місця. Я це й веду до того, що в мене на вас велика надія. Правду говорю. Їй-бо, велика надія, кажу. По розслойці села треба працювати. Оддiлити кулака од бідняка. От розгромити кулака! Поля засіяти! Молодьож під свій вплив! Дезертирів виловить на селі! Розвьорстку виполнить на сто процентів! Хто це нажме, опору зробить на селі?—Комсомольці. Комсомол—це...

Раптом Гречуха стрівся поглядом із Шляховим.

— Комсомол—це... От і наш учитель-позашкільник узявся за восстановлєніє господарства...

Гречуха насмішкувато примружив блискучі очі, лагідно продовжував:

— У Теохвана Голуба цілісінький день біля машини... У кулака. А може ти вже за батрака до його, чи як?

Шляховий помітив, як знову запанувала раптом неприємна ніякова тиша. Блиснув ворожим поглядом Гармидер і одвернувся до вікна. І в ту мить чиїсь теплі, повні смутку очі прикували зір Шляхового.

— А, це Хима!—враз пригадав ці очі.

Хима дивилася на нього таким поглядом, ніби була дуже ображена, чимось здивована, чи жаліла його. І цей погляд зненацька надав Шляховому якогось запалу й енергії. Він іронично посміхнувся, обвів усіх очима і тихо, але чітко вимовляючи кожне слово, промовив:

— А товариш Гречуха мабуть думає, що бути батраком найпаскудніше діло? Тоді на це лишається тільки сказати, що дійсно паскуда той, хто сам вилізши з батраків тепер такої думки про них.

Гречуха раптом густо почервонів і схопився зі стільця.

— Так значить... Значить виходить, що я... паскуда? Так, товаришу Шляховий?

І раптом, не чекаючи відповіди на це запитання, охолов і вже спокійно додав:

— Ти мене не так зрозумів, товаришу Шляховий. Я кажу...—тут він махнув рукою й поліз до кешені за кисетом.—Я думаю, всім ясно, що я хотів сказати і сказав учителеві...

Комсомольці ніяково мовчали.

Шляховий не слухав доповіди. Гречуха щось вигукував, вимахував руками, але Шляховий дивився байдужим поглядом перед себе, блукав зором по стінках, по стелі. Механично зупинився очима на віршованому гаслі на грубому синьому папері. Так само механично прочитав:

В руки рушницю! До бою!
Місця нема дезертиру!
В рівну, червону колону
Противу старого миру!

Зідхнув. Думки полетіли, закружляли, як осінній вир із листу.

— Нехай,—думає Шляховий.—Хай ображає Гречуха, хай комсомольці до нього холодком. Вони просто не розуміють його. Звичайно, у нього багато м'якотілости. Це вони бачать, відчувають. Але ж... хіба він не може бути таким же комсомольцем як усі вони і... приносити користь революції?.. І хіба він зараз не приносить користи? Хіба він не знає своєї справи? А ті лекції, що він читає селянству, а ті вистави, що він... Але все ж таки йому треба бути твердішим. Більше гарту в серці, треба більше холодної, суворої криці. Треба, треба...

Хтось злегка штовхнув його. Подивився—поруч сидить Хима. Видно випадково зачепила його ліктем. Сидить і уважно слухає Гречуху. Боїться пропустити хоч одно слово. Рота напіввідкрила, вії не моргають—уважна, напружена. І чомусь раптом пригадалась Катря. Усміхнувся про себе, подумав:

— О, то з досвідом дівчина! З досвідом сучка. Але ця—подумав про Химу—щире й миле дівча. І гарна була б дружина для якогось комсомольця. Для мене ж... мабуть краще Катря.

А в тім Шляховий і сам не знав. Йому здавалось, що Катря більш освічена, швидче його зрозуміє, швидче знайде спільну з ним мову. А з другого боку, виникав сумнів—яка ж може бути у нього спільна мова з куркулькою. Хіба для цього їм треба бути тільки освіченими? А різниця їх соціяльного становища? В такому разі до нього значно ближче повинна стояти, ну от, приміром, хоча б Хима...

Він почав думати про це. Що у нього спільного є з Химою? Осередок, комсомольство, а далі?

Шляховий покосився на Химину вибійчану спідницю, затримав зір на її молодих невеличких грудях, що випиналися з-під старої латаної-перелатаної кохтини.

— А далі? Тіло? Тільки й того... А може я не знаю, може ця дівчина має в собі такі приховані скарби, таку радість, що я й думати зараз не можу про це?..

Гречуха кінчав доповідь. Шляховий почув його заключні слова:

— Ще на селі в нас немає правдивої совєцької власти. Про це сказав губерський з'їзд комнезамів і я говорю вам. І конкретна задача комсомольців у тому, щоб підтримати правдиву совєцьку власть. Дать армії хліб і прочії продукти. Більше енергії по викачці хліба. І вп'ять же таки самогон. З цим злом совєцька власть теж не шуткує. І комсомольський осередок мусить нам у цьому допомагати...

Гречуха скінчив, обтер піт з лоба долонею й сів. Всі зідхнули, зачовгали ногами, заворушились.

З-за столу підвівся Гармидер:

— Хто висловиться з приводу доповіди?

Мовчанка. Комсомольці поглядають один на одного.

— Ніхто не хоче? Тоді я...

Гармидер говорить довго й нудно. Говорить про те, що вся робота на селі проходить без жодних планів, все робиться «наскоком» і, коли хочете, неорганізовано. Та й самі комсомольці, мовляв, не завжди дисципліновані і ніякого прикладу населенню не подають.

— Ну чим відрізняється комсомолець—казав Гармидер—від звичайного селянського парубка? Який він подасть йому гарний приклад? Наші комсомольці ходять на досвітки, лапають дівчат...

— Не одриваються, значить, од маси... кинув хтось репліку.

— Не закомісарились іще,—підхопив ще хтось.

Гармидер продовжував.

— Комсомольці наші і самогон п'ють, і ворота дьогтем квацюють... Так яка ж тоді така відзнака комсомольця од несознательних і темних ще мас? Те, що з одрізами та рушницями ходять та людей пострілами лякають? Оце відзнака,—да?... А село й досі не виконало ще й двадцяти процентів розвьорстки. І справді, треба суворі міри вживати, бо куркулеві ніяк не болить, що Червона армія вошива й голодна. Кулачки що? Нікому, мовляв, не дам, ні фронту, ні тилу,—за свою кобилу. Так оцю саму кобилу й треба нам загнуздати. Щоб не була норовиста.

— Да, загнуздаєш таку кобилу, як у Супруна Рудченка! Два кілки побив на ній, а воно, стерво, задком кидає й досі...—поважно зауважив з місця Мишко Лазарчук.

Всі зареготали.

Діброва повів риб'ячими очима й голосно запитав:

— А ти ж поцім знаєш, як вона кидає? Ци ти вже пробував їздити на тій кобилі?...

Ще дужчий регіт струсонув шибки.

Збори зовсім розвеселились. Комсомольці щось вигукували, вищали, реготали.

І знову Лазарчуків голос перекричав усіх:

Та то така кобила, що не ти на ній, а вона на тобі поїздить!..

Зібрання скінчилося пізно ввечері.

Комсомольці повставали з місць, зачовгали підошвами, заторготіли лавки. Припалювали один в одного цигарки, голосно сякались і чвиркали крізь зуби просто на підлогу.

Шляховий вийшов на двір перший. Пішов швидко, не озираючись.

Раптом біля воріт він спинився. З темряви виступала чиясь постать. Підійшов ближче. Якась дівчина притулилась до стовпа; стояла тихо, уважно приглядаючись до Шляхового.

Він нахилився зовсім близько й тихо запитав:

— Хто це?

І враз пізнав Химу. Здивовано взяв її за руку.

— Ти? Хима?

Вона не відповіла. З тривогою він зазирнув їй в обличчя.

— Химо... Що з тобою?

Вгадав у темряві як вона ворухнула губами. Тихо прошепотіла:

— Нічого...

Він узяв її холодні шкарубкі пальці і з раптовим поривом міцно стис у своїй долоні...

— Химо, яка ти.. чудна! Чого ти стоїш тут? Чекаєш когось?

Вона кивнула головою.

— Кого ж?

Хима помовчала і раптом, випроставшись, незрозуміло піднесеним голосом проказала:

— Та я збрехала. Їй-бо збрехала! Нікого я не жду... Стою собі тут і все... Я першою з собранія пішла....

Шляховий обняв її за плечі. Вона мовчки схилила голову.

— Ну то може вдвох підемо, Химо. Га?

Вони пішли тихою глухою вулицею. Вересневий вечір пізній і непроглядний низько навис над селом і давив своїми важкими грудьми осінню землю. Інколи, хто зна звідкіль, прилітав ледве вловимий вітерець і тоді сумно й пустельно шамотіло за тином сухе соняшничиння.

Шляховий і Хима мовчки йшли. Він обережно тримав її за руку вище ліктя і розглядав у темряві дорогу. Зненацька далеко десь за ними злетів високий голос. Хтось старанно, хвацько виводив:

Комсомол, комсомол,
Велікоє званіє—
Надіває галіхве,
Ідьоть на собраніє...

Хима враз зупинилась і прислухалась. Потім радісно засміялась:

— Шумило! Шумило! Наші хлопці співають...

Але раптом, ніби щось пригадавши, знову замовкла і Шляховому здалося, що цей сміх він почув не від Хими—такий короткий, він зринув на мить із темряви і безслідно розтав.

— Ось ідемо й мовчимо,—подумав Шляховий,—бо ні я, ні вона не знаємо, про віщо балакати. Немає в нас ні спільних інтересів, ні...

— А куди ж це вам іти зі мною, — перебила вона раптом думки Шляхового.—Я живу далеко, вам нехарашо йти туди.

— А де ж ти живеш?

— На хуторі, в дядька Ониська.

— Це за могилами?

— Атож.

Шляховий пригадав оповідання про таємничого дивака Ониська, що в нього жила Хима. Казали, що він живе на відлюдді, на глухому хуторі за півтори верстви від села.

— І ти ото не боїшся вночі сама ходити туди, Химо? —спитав.

— А чого ж страшно? Вовків немає, а від банди сховаюсь десь. Та я ж рідко коли сама...

Хима не доказала і змовкла. Шляховий зрозумів, що вона ходить із кимсь удвох і не хоче сказати про це.

— Що ж ти робиш у Ониська?—спитав він.

— Усе, що прийдеться. Обідати варю, сорочки перу...

— А Онисько що?

— Вони рідко коли вдома. Ходять усе то в ліс, то аж до озера підуть. Качок із дробовика стріляють. Смачні-і-і!..

— Хто?

— Хто ж?—Качки! А зайців я не люблю. Як оббілуєш його, а воно тоді мов ото кошеня обідране...

Вони вийшли за село й пішли крученою стежкою понад яром. Хима йшла попереду і вказувала дорогу.

— У ліву руч забирайте,—раз-у-раз наказувала вона.—Ліворуч стерня, а в праву руч круча, посунетесь...

— Справді треба повернутись назад,—подумав Шляховий.—В таку ніч і в такому місці не дивно, коли потрапиш до самісінького дідька в зуби. А тут ще й обріза лишив удома.

Він хотів це сказати Химі, та в ту хвилину ліворуч, десь за горбами, блиснув жовтавий огник, певно в якійсь хатині.

Хима раптом спинилась.

— Далі я вже піду сама. То в дядька Ониська в хаті світиться. Тут уже близько.

Шляховий підійшов до неї і взяв її за обидві руки.

— Значить, прийшли, Химо. Ну щож, до побачення. Тільки я хочу тебе спочатку запитати про віщось.

— Питайте.

— Скажи мен, Химо, ти знаєш, як мене звати?

— Либонь чула.

— А як?

Хима на мить засоромилась, а потім підняла голову й сказала:

— Ну, либонь, Борис Васильович...

— Так. Тепер скажи, чому ж ти мене так не звеш? Не хочеш сказати? Так я тобі, Химо, сам скажу. Того, що я, хоч і вчитель, а все ж таки—комсомолець, член одного осередку з тобою. І тобі ніяково якось називати по-батькові й імені, ну, коли хоч, свого товариша. У нас комсомольці кличуть один одного по імені: Мишко, Химка, Лаврін, Йосип... Ну, а звати так і мене знов таки тобі ніби незручно: учитель же—позашкільник. Так, чи ні? І через це ти уникаєш взагалі звати мене будь-яким іменем.

Хима мовчки слухала. Шляховий казав далі:

Тепер я тебе ще про віщось запитаю. Скажи, я товариш тобі, чи ні?

— Товариш.

— Комсомолець я?

— Ну, комсомолець.

— Так от, Химо, я хочу попрохати тебе, щоб ти мене якось кликала. Ну, хоча б—товариш Шляховий... або просто—Борис. Будеш кликати так?

— Я піду—сіпнулась Хима.—Я піду, час...

І враз вона швидко пішла вперед, у темряву. Через мить звідкілясь долетів її голос:

— Буду звати... товариш!..

Ніч стояла чорною тишею в полі. Тільки там десь, за могилами, моргав підсліпуватий самітній вогник, ніби в агонії боровся з невблаганною темрявою за своє останнє смертне блимання.

Шляховий постояв хвилину на одному місці, прислухаючись до темряви. І враз далеко на селі ба-бахнув постріл і приглушеною луною покотився кудись у ніч.

— З обріза,—подумав Шляховий.—Комсомольці бавляться...

Він хутко повернув і пішов назад додому, намагаючись триматись яко-мога далі від яру.

Коли вже було недалечко до сільської околиці, темний силует виступив із темряви і перетяв Шляховому дорогу. Хтось хрипло і грубо крикнув:

— Стой! Стрілять буду!

Шляховий почув, як клацнув затвор ґвинтівки.

— Свої!—крикнув він.

І в ту ж хвилину йому похолоди ноги.

— А що,—подумав він—коли це банда ввійшла в село і виставила тут свого дозора?

— Хто свої?—почулось настирливе й брутальне.

І тут голос невідомого видався Шляховому дуже знайомим.

— Позашкільник Шляховий!—крикнув він.

У відповідь розлігся хрипкий регіт.

— Свій, братішка, значить... Позашкольник!..

Високий парубок наблизився до Шляхового і дихнув йому в обличчя самогоном.

— А я хто, знаєш?..

— Коровайний!—пізнав Шляховий комсомольця з свого осередку.— У кого це ти встиг?

— А хіба не все 'дно тобі, браток? Га, кажи!.. На собранії я був?— Був. Хліб качав?—Качав. Значить, не враг революції? Не гідра, котора значить... А хіба од чарки перваку я зроблюсь гідрою?.. Отвічай, браток!

Коровайний взяв Шляхового рукою за поясок і таємничим голосом зашепотів:

— От скажемо—ти. Позашкольник значить, і самогонства не береш у рот. А який з тебе за те пролетаріят? Га, кажи. Із тебе, браток, такий борець революції, як із клоччя батіг... О!..

— І цей,—тоскно ворохнулась у Шляхового думка.—П'яний, а й цей...

Він хотів відхилити Коровайного з своєї дороги, але той ще настирливіше задихав Шляховому в обличчя і, раптом, змінивши тона, з відвертим призирством і зненавистю зашипів:

— А ти куди це ходив? З Химкою, з Симоненковою? Думаєш, я не бачив, гадюка! Тільки брось, братішка, я тобі говорю! Брось там!..

Він не доказав. Невимовна огида раптом здавила Шляховому груди. Він з силою штовхнув від себе Коровайного. Стукнула глухо його гвинтівка, впавши на землю. Коровайний захитався і ступив крок у бік. Шляховий хутко подався вулицею. П'яна лайка неслась йому вслід...

(Далі буде).

І. НЕЙФАХ

ПОЛІТИКА І КУЛЬТУРНА РОБОТА

Проблеми культурної роботи завжди були в центрі уваги нашої Спілки. В ранні «бойові» роки, коли завдання революційної війни, завдання закріплення диктатури пролетаріяту від нападу численних контрреволюційних Юд, забирали всеньку увагу пролетарських організацій, тоді доводилось Спілці «на ходу» розвязувати питання культурної роботи.

Сама юнацька природа нашої організації підказувала й наштовхувала на шлях культурної роботи. Агітація, клуби молоди, драмгуртки, політичні бібліотечки з книжечками Дикштейна «Хто чим живе», Лібкнехта—«Павуки й мухи», отаке перше озброєння Спілки в галузі культурної обробки мас.

Це культутурне озброєння Спілки йшло стихійно, під навалою молодих пролетарських «дикунів», що жадали знання, культури, і що без культурних «батьків» і традицій намагались самостійно торувати шляхи культурної самодіяльности.

Але ж у такий бурхливий час Спілка могла творити лише примітивні форми культурної роботи і в таких розмірах, що не заважали їй зосереджувати всю свою енергію на повсякденних завданнях громадянської класової війни.

Коли навкруги йшли бої, ніколи було думати про величезні культурні вимоги мас.

Треба було, щоб одгриміли гармати, щоб пролетарська диктатура зборола вороже оточення, а країна взялася за знаряддя виробництва, за соціялістичну організацію праці, і тоді проблеми культурної роботи стали на повний зріст перед Спілкою.

Зрозуміло, що проблема культури й переробки людей є проблема пролетарської революції, що вони звязані з завданнями економіки й політики, що розвязати культурну проблему можливо лише на основі політичних успіхів диктатури пролетаріяту і її соціялістичної господарської діяльности.

Уже в перший рік нової економічної політики проблеми культурної роботи не сходять з повісток денних найважливіших з'їздів і нарад Спілки і притягають до себе увагу всіх суспільно-політичних організацій країни.

Промова Володимира Ілліча на III Всеросійському з'їзді комсомолу в 1920 р. найповніше й найглибше поставила перед Спілкою завдання культурної роботи.

Історично від цього моменту й починається масова, широко задумана культурно-освітня діяльність нашої Спілки і серйозна теоретично-практична розробка політичної та організаційно-педагогічної сторони.

Досліджуючи періоди розвитку культурного руху в масах молоди, що ним керувала наша Спілка, ми бачимо характерну рису цього руху, а саме: культурна робота Спілки була просякнута політичним змістом та соціяльно-класовою свідомістю.

Спілка ніколи абстрактно, «по-академічному» не підходила до питання культурної роботи. Вона їх ставила лише в звязку з конкретними завданнями боротьби.

Систему політичного виховання Спілка здійснювала ув'язуючи елементи політики з елементами культурної роботи. Система політвиховання в Спілці завжди ставила перед собою завдання виховати класово-свідомих, молодих революціонерів з культурними звичками і школою.

Сполучення елементів політики й культурности (вірніше культурництва) є обов'язкове для комсомолу за всіх умов (і в капіталістичних країнах), а ще більше за умов пролетарської диктатури.

Величезним позитивним досягненням комсомолу, плюсом для всього революційно-культурного руху робітничих і селянських мас нашої країни, є колосальне розгорнення культурної діяльности комсомолу за останні роки.

Клуби, пісня, вечірки, музика, театр, боротьба за чисту одежу, за щітку для зубів і т. інш., отакі об'єкти культурної роботи, що вже споріднилися з комсомольською організацією.

Перші хвилі культурництва в Спілці відштовхнули багатьох «революціонерів» од політики. Як оскаженілі дрібні буржуа, вони, озброївшись політичною фразеологією, пішли походом на культурницький рух, не зрозумівши глибокого змісту цього руху, з погляду класової боротьби пролетаріяту в радянській країні.

Стежачи за розвитком культурно-політичних процесів серед молоди, головно в капіталістичних країнах, спадає на очі тенденція аполітичного виховання мас молоди, квола участь молоди в політичному рухові пролетаріяту, що їх відзначив VI конгрес Комінтерну, і це є наслідок активної аполітизації мас молоди з боку буржуазних і дрібнобуржуазних організацій. Все це не може не турбувати комуністів.

Зброєю буржуазії для аполітизації молоди є різні види культурницької роботи, що на неї витрачається мільйони.

«Безневинна» фізкультура, туризм, воєнізація, релігія відтягують молодь від класової боротьби, вкореняють у її свідомість ідилічні уявлення, що заступають дійсні стосунки в капіталістичному суспільстві і класові процеси, що в ньому відбуваються. Цю роботу провадять разом буржуазія, церква і соціял-демократія.

Соціял-демократична теорія юнацького руху, а головно їхня виховавча практика,—це зовнішнє модифіковане продовження метод і ідей буржуазних, фашистських і релігійних напрямків молоди.

Хіба сучасна соціял-демократична молодь не проповідує суто-буржуазних ідей, як, напр., формування «нової людини» на грунті сучасного капіталізму?

Соціял-демократи давно перетворили свої юнацькі організації на суто-культурницькі, з яких вивітрився навіть дух класово-політичної активности. Таке культурництво ми добре знаємо і маємо на нього свій погляд. Марксисти розуміють, що це культурництво суто-буржуазного типу і є не що інше, як продукт буржуазної культури.

Нічого спільного наше комуністичне культурництво не може .мати з пацифічно-цинічним культурництвом соціял-демократичної молоди. Між ними глибоке провалля, бо різна в них соціяльна «якість».

Коли соціял-демократи виголошують гасло «нової людини» на грунті сучасного капіталізму, то вони всією своєю системою виховання виконують службову функцію буржуазії. Це справа одна.

А коли ми на грунті пролетарської диктатури, нових продукційних відносин соціялістичного типу, технічної культурної революції величезного розміру ставимо те ж саме завдання в формуванні нової людини, то ми виконуємо замовлення своєї класи, на користь і засобами цієї класи. І це вже зовсім інша справа.

Лише як засіб класової боротьби ми повинні розглядати проблему культурництва. З такого класового погляду цілком ясно, що немає в природі аполітичного безкласового культурництва.

Сучасні ідеологи буржуазії, що славлять капіталізм, як найудосконаленіший і вічний суспільний устрій, співають панегірики власності, вільній ініціятиві, страйколомству, підносять до небес буржуазну культуру, як культуру «надкласову», всі вони затемнюють свідомість мас цією надкласовою дурницею, перш за все через систему культурництва.

Нове культурництво буржуазії більш вміло, ніж коли, намагається заховати дійсні класові стосунки в суспільстві і класовий антагонізм, що виникає на цьому грунті.

В нашій країні, де влада в руках пролетаріяту, класові стосунки одкриті зовсім. Ставши на шлях організації соціялістичного безкласового суспільства, диктатура пролетаріяту оголює класові стосунки, зриває з них всілякі прикриття для того, щоб завжди бачити класового ворога.

Тому то система культурної роботи на грунті комуністичної ідеології, це є така система, що походить од класової боротьби і сплітає в одно політику і культурництво. Ця система наша,—вона зветься системою Ленінського виховання.

Найближчий наслідок соціял-демократичного культурного впливу є суспільна й класова пасивність, споглядальне ставлення до найбільших політичних подій, міщанський індивідуалізм, одно слово, своєрідна атрофія політичної активности у пролетарської молоди.

Наше пролетарське культурництво є передумова до формування діяльної особи, справжнього революціонера в теорії і в житті, революціонера, що у нього над усе—інтереси класи.

II.

Розглянувши, в чім принципово різниться наше культурництво від буржуазного, ми матимемо більше підстав відзначити деякі практичні недоліки, що були і є в цій галузі. Досвід минулого й цього року показує, що ціла низка осередків і юнсекцій захопились культурними формами роботи, але загубили керівну політичну нитку. Замість того, щоб культурна робота стала об'єктом політичного виховання молоди, щоб кожне культурне явище пропагувати з погляду інтересів і боротьби пролетаріяту, культурні форми розвивалися поза політикою, поза практичним політвихованням.

Коли осередок переносить центр ваги на вечірки, гулянки, не віддаючи належної уваги політичній боротьбі, поточним завданням—господарським, державним і інш. і не використовує цих вечірок і гулянок на активізацію молоди навколо цих завдань,—то тут ми маємо викривлення нашої класової лінії в галузі виховання.

Не маючи статистичних даних про розміри таких ухилів, ми все ж спостерігаємо цю тенденцію, що дуже яскраво виявляється і до цього часу дається чути. Легко зрозуміти, що ця тенденція зовсім не випадкова, і її можна віднести за рахунок недосвідчености молоди і її молодих організаторських кадрів.

Зовсім зрозуміло, що лише в звязку з загостренням класової боротьби в країні, ми можемо знайти справжній ключ до того, щоб зрозуміти цю тенденцію проникнення буржуазного культурництва.

Загострення класової боротьби в країні, активізація куркульсько-непманських елементів, обумовлені загально-господарським розвитком пролетарської держави і реконструкційними процесами в промисловості і сільському господарстві—визначає явище нашої дійсности.

На грунті господарських труднощів, неминучих за умов нашого розвитку, ворожі класи намагаються підірвати увесь поступ нашого економічного розвитку. Їм допомагають буржуазні вчені економісти, що проголошують систему радянського господарювання аномалією, а наш соціялістичний розвиток згубним.

В галузі ідеологічній іде наступ ворожих елементів, посилюється вплив попівщини, націоналізму, сектантства й інших ідей з буржуазно-поміщицького арсеналу. Стиха натискують на марксо-ленінську теорію під прапором безневинної пропаганди ліберально-буржуазних принципів, головно, в наших ВУЗ'ах.

В масах робітничої й селянської молоди ворожі елементи намагаються впливати каналами масового культурництва. Наші домашні класові вороги бажають, щоб пролетарська молодь радянської країни виховувалася на зразок молодих католиків і соціял-демократичної молоди буржуазних країн. Тому то вони й намагаються скрізь, де тільки є їхні видимі й невидимі представники, просувати культурництво буржуазного типу.

Вечірки, алкоголь, циганщина, міщанство в побуті,—це є виявлення буржуазного культурництва. Наявність оцих явищ серед робітничої мо-

лоди свідчить про ворожий вплив куркульсько-непманського табору. Не дивно, що різні сучасні релігійні організації—баптисти, меноніти провадять культурницьку роботу серед молоди на «християнській підлеві».

Їхня мета зрозуміла. Вони хотять підірвати політичний вплив у масах робітничої і селянської молоди. Перш за все їм потрібно деморалізувати молодь, збити її зі свого шляху, залучити до своїх лав і цим самим підірвати вплив комсомолу й партії на маси робітничої й селянської молоди.

І коли ми бачимо факти такого ліберального культурництва в багатьох осередках, коли замість роботи, наскрізь просякнутої класово-політичним змістом, деякі «культуртрегери» несуть у маси «чисте» культурництво, очищене від усякої політики, то ми кажемо, що це провал і вода на млин класового ворога.

Чи треба ж, як це дехто вважає, на підставі цих провалів робити висновок, що Спілка повинна відкинути культурну роботу і розгорнути роботу лише по лінії агітації та пропаганди, лише по лінії суто-політичного виховання то-що? Нам здається, що на сьогодні це політично недоцільно, а до того ж і протирічить принципам Ленінської системи виховання, про яку ми вже говорили.

Не можна механічно відділити елементів культурництва від елементів політики. Вони переплітаються, як щось єдине, особливо за умов пролетарської держави. Сучасний момент ставить перед Спілкою завдання найширшого розвитку культурної діяльности. Реконструкційні процеси все більше впираються в проблеми культурного людського матеріялу.

Культурний рівень пролетаріяту, а в основному його нащадків, у великій мірі визначатиме широчину реконструктивних процесів. До того ж культурно-побутова експансія класового ворога, вплив культурних традицій буржуазії на суспільну свідомість на тлі загально-політичної активізації непманів і куркульства,—особливо ставить перед Спілкою завдання всебічного розвитку своєї культурности й роботи в масах молоди.

III.

Не згортати, а розгортати. Але слід добре пам'ятати, що Спілка не може допуститись стихійного розгортання цієї роботи без серйозного ставлення до неї. Обломівське «плыви по воле волн», що панує в сотнях пролетарських культурних установ, повинно бути вигнане раз назавжди. Потрібно мобілізувати й увагу керівних кадрів Спілки навколо всенького комплексу культурної роботи. Усі центри культурної роботи: клуби, юнсекції, червоні кутки і ціла низка допоміжних (театри, кіно, фізмайданчики, вечірні школи) повинні розгорнути велику роботу, втягуючи робітничу молодь. Уся робота мусить бути дійсно пристосована до різноманітних потреб цих мас.

Музика, театр, винахідництво, радіо, шахи, література—все це повинно бути планово й сумлінно організоване. Тут більш, ніж де, потрібно заохочувати й підтримувати різні ініціятивні осередки, добровільн' групи,

вивчення технічних і гуманітарних дисциплін, організації конкретної громадської роботи, боротьба з алкоголізмом, антисемітизмом і таке інше.

З цього погляду перед нами дійсно непочатий край. Але найголовніше—це ув'язати всю культурну роботу з основною політичною лінією партії, з основами марксо-ленінської теорії, привчаючи молодь до будь-якого питання підходити з погляду інтересів класи й революції. Питання господарські, державні, партійно-комсомольські, і питання світового революційного руху повинні переплітатися з театром, музикою і розумними розвагами то-що.

Дуже небезпечно провадити роботу по казенному, не допускаючи критичної думки. Навпаки, розвиток критичної думки у робітничої молоди—один із принципів нашої виховавчої системи. Виступи, дискусії, широке обмірковання спірних питань на всілякі теми сприятимуть політичному розвиткові нашої молоди.

На дискусію мусить бути поставлено багато питань: «чому ще зовсім не вижитий бюрократизм», «піяцтво, як соціяльно-небезпечне явище з погляду пролетаріяту», «що заважає інтернаціональному вихованню», «хто наш класовий ворог і де він себе виявляє», «про реконструктивний період», «про труднощі будівництва», «про революційні процеси в інших країнах» і т. ін.

Поза цими великими загальними питаннями, що піднесуть робітничу молодь на рівень політичної й теоретичної аналізи, потрібно привчати розробляти питання виробництва, побуту в маштабі окремого підприємства, або окремої галузи промисловости.

Таке чергування загальних і конкретних питань виробить у молоди революційно-практичний підход до конкретних питань, що в загальному мають великий політичний зміст. Такі загальні риси сучасної культурної роботи.

Чітка класово-політична настановка у всіх культурних міроприємствах спілки, ясність принципів цієї роботи, в значній мірі полегшить перебудову в тих ланках, де вона потрібна.

І коли буде ясна ця настановка, то сама практика культурної роботи Спілки буде багатогранна, складніша й трудніша. Потрібні організаторські кадри, потрібні люди, що вміють організувати масу. Потрібні також люди з марксівською виучкою, з політичним партійним і комсомольським досвідом.

Про способи створення і підготовки цих кадрів потрібно подумати всім місцевим організаціям, враховуючи вирішальне значення цього людського фактору.

Коли Спілка зробить усе, щоб культурницьку роботу напрямувати на шлях класової політики, на шлях будівництва соціялізму, то вона значно краще подолає завдання підготовки справжніх інтернаціоналістів, справжніх революціонерів-більшовиків, що стануть справжнім, міцним оплотом ВКП, і кожна спроба хитрого класового ворога перешкодити цій справі, зустріне відсіч з боку активних мас пролетарської молоди.

С. БАРКОВСЬКИЙ

НА ГОНАХ НОВОЇ УКРАЇНИ

(Враження з подорожи по Україні).

Екскурсійна подорож на Україну білоруських «маладняківців» з метою ознайомлення з її сучасним життям—це думка, що вже давно не давала багато декому спокою.

Надійшов бажаний день від'їзду, товариші «погрузились» у вагон і на якийсь десяток днів покинули свою Білорусь, щоб подивитися на Україну.

У КИЇВІ

За Гомелем кінчається Білорусь. Ми переїжджаємо кордон і їдемо на територію братньої Української республіки. Всю дорогу нас жерла нетерплячка як-найшвидше побачити це місто, про яке ми так багато чули. Мені довелося бути в ньому другий раз. Перший раз я пробув кілька день у Києві минулого року. На Київ можна дивитись по різному, але в одному тільки не може бути двох поглядів: Київ, як місто, надзвичайно гарний, з якого б ви боку не під'їхали до нього—чи залізницею, чи водою. Особливо хороший він, коли ви під'їжджаєте до нього Дніпром: перед вами одно з найкращих сполучень—річки з чудовими берегами й міста, що потопає в зелені. На горах розкинулась Києво-Печерська Лавра з своїми блискучими банями, а далі, ніби в куряві (за Подолом), саме місто.

Чим же такий гарний Київ? На нашу думку тим, що місто розташоване в горовистій місцевості на правім високім березі Дніпра. І тим, що в ньому надзвичайно багато парків, садків, і взагалі зелени.

Надокучали нам курні вулиці і широкі, гарячі асфальтові тротуари міста—ми йшли в один з його садів, де, не відходячи від міста, ми могли дивитись на поля, сіножаті, на обрій, що синів лісом: усе це розлягалося перед нашими очима, як класична художня панорама.

Декілька цифр про Київ. За переписом 1923 р. в ньому налічувалось 400 тис. житців. Тепер маємо 900 тис. (з міською межею). Громадянська війна й революція значно змінила соціяльний склад населення в Києві. Збільшився відсоток робітників. Деякий час він був адміністративним центром України, але потім поступився перед Харковом—сучасною столицею УСРР. Але все ж Київ увесь час залишається науковим і культурним центром. 1918 року в ньому була заснована Всеукраїнська Академія Наук. Крім того, в Києві є багато вищих навчальних установ, дослідчих інститутів, сільсько-господарських станцій, декілька великих музеїв. У його вищих школах нараховується 30 тис. студентів. Серед них існує білоруське землятцтво, що об'єднує 150 студентів-білорусів.

Не кажучи вже про старих наукових робітників, що їх у Києві можна рахувати сотнями, на сьогодні в різних дослідчих інститутах працює 350 аспірантів.

І в торговельнім і в промисловім відношенні Київ посідає також видатне місце. Принаймні, до війни його торгівля становила одну третину всієї торгівлі Правобережної України, а його заводи виробляли шосту частину всієї заводської продукції того ж Правобережжя. Київ був і залишається центром української цукрової промисловости. В Києві є декілька заводів, що виробляють сільсько-господарські машини, багато великих млинів, тютюнові фабрики (на одній із них нам довелось побувати) і т. і. На Дніпрі—пристань для пароплавів. В останні роки Дніпро відхиляється від нового річища до старого, а це велика небезпека для міста.

Треба пам'ятати, що Київ чи не найстаріше наше місто: «Мати городів руських». Отже, зрозуміло, що він багатий на історичні пам'ятники. Напр., Київо-Печерська Лавра, Золоті Ворота, пам'ятник Богданові Хмельницькому і т. ін.

За чотири дні нашого перебування в Києві ми за допомогою товаришів С. Б. Зіндера і М. З. Грицая ознайомились з історичним музеєм ім. Шевченка, з картинною галереєю (кол. Терещенка), з музеєм сільського господарства й промисловости, з Лаврою. Були в Межигір'ї (про це окремо). Були присутні на вечорі української культури з нагоди трьохріччя українізації газети «Пролетарська Правда». Два рази нас приймала влада. Були в редакції журналу й газети «Молодий Більшовик». Особливо корисна й цікава була для нас розмова з секретарем окружкому Бойченком (Шурка), який розповідав нам про життя українського комсомолу і про ту велику роботу, що він провадить у справі запровадження українізації та боротьби з ворожими впливами.

У Києві ми зустрічаємось з харківськими молодняківцями. Зустріч відбувається на вокзалі. Знайомимось.

— Терень Масенко.
— Олексій Кундзіч.
— Володимир Кузьмич.
— Іван Момот.
— Юрій Савченко (плужанин).

Їдемо до міста і опрацьовуємо дальший маршрут нашої подорожі. Завтра виїжджаємо пароплавом у Канів, на могилу співця України Т. Г. Шевченка.

До нас приєднуються два київських молодняківці [redacted] й А. Клоччя. Але спинімося трохи на нашій поїздці в Межигір'я, де ми відвідали Керамічний технікум.

МЕЖИГІР'Я

Це місцевість, що лежить на 25 клм. од Києва, вгору по Дніпру. Коли під'їжджати до нього Дніпром, то видно гори 20 мтр. заввишки або й

більше. На горах—скрізь ліс. В балці між цими горами (відціля й назва) знаходиться кол. жіночий манастир, тепер Керамічний технікум. Стіни гір цікаві з геологічного боку. Тут можна знайти глину різних гатунків: синю, сіро-зелену, чорну й ін. Її вживають на різні вироби в технікумі. Особливо відома своєю якістю цегла під назвою «межигірська». Великі поклади піску й глини дали змогу закласти тут фаянсовий завод ще в сімдесятих роках XVIII стор. і він проіснував аж до кінця XIX стор.

На III Всеукраїнськім з'їзді рад було ухвалено відкрити в Межигір'ї керамічну школу-майстерню. А 1923 р. Наркомос реорганізував школу в технікум. Надалі є думка заснувати там керамічний інститут. На сьогодні в ньому є 60 чоловіка.

На нас ніхто не чекав. Директора технікуму т. Седляра ми знайшли, як він грав зі студентами в кеглі. Сказали йому про мету нашого приїзду і хто ми такі. Тов. Седляр залишив свою «роботу» й повів нас оглядати майстерні й лабораторії, в яких виробляють найрізноманітніші речі хатнього вжитку—полумиски, блюдечка, чашки. Всі речі мають надзвичайно високу художню обробку.

Ознайомивши нас із самим процесом обробки сировини, він далі знайомить з продукуванням фаянсу. Тут по різному опрацьовують глину. Окремі художні орнаменти, що ними оздоблюють полумиски, блюдечка, мають надзвичайно цікаві сполучення фарб. Поруч з ручним способом, це роблять ще й ореографом.

Нарешті ми заходимо оглянути керамічний музей орнаментних (дипломних) робіт студентів технікуму, бачимо цікаві нові орнаменти й композицію.

Вони зроблені по раніш заготовлених ескізах.

Ми дякуємо директорові технікуму, обіцяємо йому зацікавити відповідні мистецькі білоруські організації, а то й загітувати кого небудь, щоб приїхав повчитись. Тов. Я. Мазуркевич узяв програму для Вітебського художнього технікуму, в якому є керамічний відділ.

Надзвичайно гарна погода. Ми висилаємо нашу моторку на декілька кілометрів наперед, а сами йдемо оглядати це цікаве історичне місце, свідка різних історичних подій, як татарські походи, закріпачення селян, полонізація і латинізація. Межигір'я кілька разів горіло.

Ми сходимо з кручі, проїжджаємо ще раз на моторці біля Межигір'я, оглядаємо береги здалека, залишаємо на пристані товаришів, що проводили нас, і їдемо назад до Київа.

Година—і ми знову в Київі.

Огні його здаля зливаються в один, і лише, під'їхавши ближче, можна відрізнити силуети Паростроя, Михайлівського й Олександрівського манастирів. З Дніпра, вночі Київ надзвичайно гарний.

Їдемо трамваєм відпочивати до свого готелю «Марсель», щоб на завтра з свіжою головою сприймати нове. Подивитись у Київі є на що.

ПО ДНІПРУ ДО КАНЕВА

Зустрівшись з харківськими молодняківцями, ми спільно виробили маршрут дальшої подорожи. Він полягав у тому, що ми Дніпром їдемо до Дніпропетровського, ознайомимось з буйною металургійною промисловістю, зустрінемось там з Павлом Усенком, а тоді через пороги на Дніпрельстан.

Пароплав з Київа одходить о шостій годині. Наші «няньки» С. Б. Зіндер і М. З. Грицай теж з нами.

Дзвоник. Гудок. Внизу загуркотіла машина. Залопотіли в воді колеса. Наш «Чубар» поволі одплив од пристані і виправився на середину Дніпра. Попливли кудись у бік—Поділ, Андріївський собор, Володимирська горка, садки... Ми тільки що примостилися на палубі подивитись на Київські краєвиди, коли це раптом голос матроса:

— Сходьте всі вниз.

Треба проїжджати ланцюговий міст. Сходимо в помешкання третьої класи. Пасажирів надзвичайно багато. Тут же бочки з оселедцями, кошики з суницями, мішки з борошном і т. ін.

Визираємо в вікно, чи скоро проїдемо міст. А коли «Чубар» пройшов міст—ми знов на палубу. Згуртувались на носі пароплаву, а як похолодніло, перейшли до димарів. Юр. Савченко витягає блокнота і з серйозним виглядом художника малює контури Київських краєвидів і берегів Дніпра. Л. Салогуб згуртував круг себе багато пасажирів і веде бесіду про сучасну Польщу. Наші українські товариші заводять пісню. Починає темніти, а разом з тим і холоднішає. Ми сходимо вниз. Бачимо їдальню. Заходимо. Замовляємо вечерю. Чекаємо, а тимчасом крізь вікно дивимось на Дніпро. Заходить контроль:

— Громадяне, ваші квитки.

Показуємо...

Контроль здивований, як це ми, пасажири третьої класи, прийшли вечеряти в їдальню першої класи. Скандал «міжнародного характеру». Настрій у товаришів міняється. Вечеря розладновується. Після години переговорів наші «шефи» К. Коваленко і В. Кузьмич одержали «перемогу» з ультимативною пропозицією: на пароплаві про цей випадок ніхто не повинен знати. Мовчимо, а до столиків і близько не підходимо.

Решту часу розмовляємо сами і з пасажирами. Позираємо на годинника, чи скоро буде три «з гаком», коли нам треба буде сходити на берег у Каневі. Нарешті дочекалися.

Забираємо свої речі й виходимо. Радимося, що робити далі. Знаходимо якогось дядька, що береться завезти нас 17 чоловіка човном на могилу. Вважаємо, що це буде добре і їдемо. Червоніє обрій за низьким берегом Дніпра—скоро зійде сонце. Картина надзвичайної краси. Ніякими словами її передати не можна. Приходимо до підгір'я Чернечої гори. Дядько з нами, веде до одної хати, до другої, нарешті знаходимо вільну. Спиняємось. Ще досить рано, тільки п'ять годин. Думаємо відпочити й поспати. Деякі товариші пропонують одразу вирушити на могилу.

ШЕВЧЕНКОВА МОГИЛА

Одпочивши, ми п'ємо чай у хазяїна. І нарешті йдемо на могилу. Був дуже ясний, сонячний день. На могилі надзвичайно гарно. Навколо цвітуть дерева й квітки. Внизу темно-блакитною стрічкою стелеться Дніпро. Сідаємо на кам'яні сходи, що ведуть до пам'ятника. Юр. Савченко малює. Деякі товариші пишуть вірші. Приходить група учнів-екскурсантів. Керівник розповідає про історію похорону Т. Г. Шевченка. Поета поховали спочатку в Петербурзі (Ленінграді) на Смоленських могилках. Цей перший похорон відбувся в кінці лютого місяця 1861 року. На його смерть відгукнулась не тільки Україна, Москва й Сибір, а навіть далекий Лондон.

В герценовськім «Колоколе» з'явилась перша стаття, що вільними словами, не звязаними цензурою, виказала свій жаль з приводу втрати великого борця за волю і правду.

— Помер великий поет. Зайшло сонце України.

Така була загальна думка... Крім тих, звичайно, хто на смерть Шевченка дивився, як на вибуття з лав небезпечного вільнодумця.

Його смерть викликала багато питань, що мали велике значення як для письменників, так і для всієї України. Перше з них було питання про місце, де поховати Шевченка. В заповіті друзям він просив їх поховати його на Україні:

Як умру, то поховайте
Мене на могилі,
Серед степу широкого
На Вкраїні милій.

Так треба було зробити і з міркувань чисто політичних та національних. Але швидко розвязати це питання не можна було. Ось чому довелося його поховати спочатку в Петербурзі, а потім просити дозволу перевезти тіло поетове на Україну. Близько двох місяців вірішували царські сатрапи питання: дати чи не дати дозвіл. Вони добре знали, що це значить кинути сірника в порохову бочку...

Та все ж настирливе клопотання поетових товаришів мало поспіх. Дозвіл одержали. Вся Україна бажала побачити того, про кого складали й співали балади. Повернення поета на свою Україну мало бути великою національною подією, тому одразу постало питання про те, щоб поховати його в Києві, в самому серці України.

Визначили декілька місць. На горі Кисілівці, біля Флоровського манастиря, звідкіля видно «і Дніпро, і кручі», й широкі далі. Інші казали про Видубецький манастир, звязаний з політичною історією України. Ще інші пропонували верхню терасу Володимирської горки і на Олеговім пригорку, на Щекавиці.

Але всі ці пропозиції довелося залишити, бо в урядовців «на этот счет имеются особые указания».

З тупика, в який були загнані товариші поетові, вивів їх небіжчиків брат Варфоломій, що вказав якраз на те місце під Каневом, де тепер і похований Шевченко.

Брат оповідав про недавні відвідини поетом Канівщини, про те, як часто сидів на стрімких берегах Дніпрових у 1859 р. «состоящий по высочайшему повелению под строжайшим надзором полиции, академик Т. Г. Шевченко в разрешенном ему пятимесячном отпуске для поправления здоровья и рисования этюдов».

Той же брат Варфоломій аргументував свій вибір Чернечої Гори тим, що й сам поет, колись сидячи на могилі, сказав:

— Оце тут могила Підкови, тут поховайте і мене.

Це місце й обрали товариші та прихильники поетові.

Везли тіло поетове з Петербургу до Москви залізницею (тоді вона одна лише й була в Росії), а з Москви до Київа на, так званих, «поштових». Од Київа до Канева на спеціяльному пароплаві. Увесь час тіло Шевченка супроводили його близькі друзі, особливо багато клопоту мав художник Г. Н. Ченстоховський. Зустрічати свого співця в Каневі вийшло сила народу. Цехові організації вийшли організовано, навіть зі своїми старими прапорами і цеховими скринями. Жодного пана або підпанка тут не було. Вони боялись Шевченка живого, і не менше перелякалися, коли довідались, що той самий, на кого вони недавно доносили, як на бунтівника, вернувся, хоч і не живий, але сповитий славою.

На Чернечу Гору везли од Канева волами, але дівчата випрягли волів з мажі *) і сами завезли труну на гору.

Перед похороном виступив молодий історик, відомий у нас на Білорусі своїми роботами, В. Б. Антонович і оповів, хто такий був Шевченко, ким він був для українського народу, і чому так шанує Україна «крестьянского вдовьего сына».

Похорон, що почався з дня, затягнувся до пізнього вечора, бо присутні хотіли не тільки поховати, але й насипати «високу могилу», таку, які мовчазно стоять на українських степах і полях.

Настала ніч, а могила ще не була скінчена. Люди розташувались на відпочинок. Горіли вогні. В казанках варилась чумацька каша. Внизу ледве чутно неслися Дніпрові води до далекого моря.

Усе було так, як сказано в «Заповіті»:

Щоб лани широкополі
І Дніпро, і кручі
Було видно, було чути,
Як реве ревучий...

Але в «Заповіті» заповідано ще й інше: «поховайте та вставайте, кайдани порвіте, і вражою злою кров'ю волю окропіте».

Треба було прожити півстоліття, щоб виконати ще й цю частину заповіту поета-борця, поета-революціонера...

І тоді лише можна було здійснити бажання поетове:

І мене в сім'ї великій,
В сім'ї вільній, новій

*) Чумацький віз, яким возили рибу й сіль.

Не забудьте пом'янути
Не злим, тихим словом.

Це завдання ми здійснюємо після Жовтневої перемоги.

І тепер, усі ці роки, тисячі людей—старих і молодих, робітників і селян, червоноармійців, учнів, з-за меж і всіх кінців Радянського Союзу, різних професій, різних національностей, піднімаються на круту гору і з невимовним хвилюванням скидають шапки перед Тарасовою могилою. За 1927 р. відвідало могилу 14.500 чоловіка, а в 1928 р. (по липень місяць) 16 тисяч.

Щоб висловити свої почуття, наша «маладняківська» група не могла найти кращих слів, як слова нашого народнього поета Янки Купали:

Будзь і ти нам бацькам,
Украінча слауны.

Тепер існує Шевченківський комітет, який доглядає за могилою. Навколо могили—державний заповідник. Займає він щось 16 клм. Радянська влада вже кілька років як оголосила конкурс на кращий пам'ятник Шевченкові. Але жодний з написаних уже проєктів не відповідав ідеї творчости Шевченка, не відбив у повній мірі ролю його в житті України.

Щоб притягнути широкі художні кола, радянська влада оповістила міжнародній конкурс на проєкт пам'ятника Шевченкові.

Тепер на могилі будують готель на 150 екскурсантів.

Бувши на могилі, ми попросили кобзаря заспівати й програти нам на кобзі своїх пісень-легенд. В них ми відчули, як історію України, її минулу славу, боротьбу і сучасний стан, життя і творчість Шевченка в народніх творах, так і деякі з творів великого поета. Чули ми такі пісні: «Похорон Тараса», «Ой, як сіли хлопці на коні волю добувати», «Про Полтавського соцького», з сучасних—«Про газету», «Про засідателя», «Про кооперацію». Деякі з цих пісень були й композиційно оформлені самим кобзарем.

Надвечір ми виїхали Дніпром на пристань Канів, щоб відпочити й набратись сил для дальшої подорожи.

У ДНІПРОПЕТРОВСЬКОМУ

Ми приїхали до Дніпропетровського ранком.

Проспект Карла Маркса з кінця в кінець прорізує місто. Він завширшки як добрих п'ять менських вулиць, увесь обсаджений деревами. Трамвай ходить бульваром. На проспекті—всі установи, крамниці, редакції газет, театри. Міста ніхто з нас не знає. Ідемо до окрвиконкому—ще рано; поїхали ми шукати готель, щоб там зупинитись. Знайшли. Найкращий міський готель носить ім'я повстанця-невільника—Спартака.

Одпочивши трохи й поснідавши, товариші порозходились хто куди. Ми ж групою п'ять чоловіка взяли авто й поїхали на Дніпро купатись. По обидва боки проспекту вітрини й вітрини: церобкоопи, червоні виробники, шевці, кравці, гастрономічні крамниці, крамниці фруктів і кондитерських

виробів, книгарня ДВУ й ГІЗ'а РСФРР, кооперативні й інші організації. Поміж цих вітрин багато вивісок голярень. «Голярня», «Голярня», або «Перукар» пропливали повз нас на червоно-синім тлі. Нам здавалося, що ціле місто тільки й робить, що зраня й до ночи голиться, стрижеться та завивається.

Нарешті проспект скінчився. Авто звернуло з порожнього великого плацу. Ми їдемо повз, так званий, Потьомкінський парк, на місці якого зараз дівчина поливала якісь кущики й маленькі деревця. Знизу, з-за будинків, синім оком глянув на нас Дніпро. Ми під'їжджаємо до самої води...

Місто справляє враження достатку. Закладене феодальними панами катерининських часів, воно в кінці XIX ст. зробилось столицею донецького й криворізького вугільного й залізно-рудного капіталу.

Вночі з нагорного боку можна бачити, як розсипаються вогні—це заводи й залізничі колії.

В часи громадянської війни Дніпропетровське разів з двадцять переходило з рук у руки і це відбилося на його житті й на будівництві. Ось упоперек усього Дніпра стирчать здоровенні бики неперекритого фермами мосту Мерефо-Херсонської залізниці, а далі, за Мандриківкою, на пригорку ціла сітка побудов—насипів, труб,—тієї ж залізниці.

Враження, яке справляє Дніпропетровське ввечері—типове обивательське місто. Тепер у нім з робітничими слободами налічується щось сто тридцять п'ять тисяч житців. Робітничі слободи: Мандриківка, Чечелівка, Кайдаки живуть своїм осібним життям в порівнянні з іншими частинами міста. Мало робітників можна побачити на проспекті або в центральному театрі. Їхні оселі знаходяться біля Дніпра, там, де колись наступав на місто Махно, і за вокзалом, де можна вечорами бачити, як палахкотить півнеба, охоплене відблиском Петровського (кол. Брянського) заводу.

МЕТАЛУРГІЙНИЙ ЗАВОД ІМ. ПЕТРОВСЬКОГО

Мені вже довелося бачити третій металургійний завод. Перший я бачив «Серп і Молот» (Москва), другий—«Красний Путіловець» (Ленінград). Завод ім. Петровського значно менший в порівнянні з Путіловським. Хоч процес роботи в усіх цих заводах і однаковий, але завод ім. Петровсього має більше економічне значення, бо тут близько є потрібна сировина: кам'яне вугілля (Донбас) та залізна руда (Кривий Ріг).

Ми приїхали на завод і деякий час чекали, поки нам дали керівника. Дозволили оглянути і цехи, де виробляється з руди метал—чавун, криця, і прокатний цех. Оглядини розраховані були на три години.

Пройшовши двір, ми зупинилися біля високого чавунного насипу. На верху стояло кілька десятків вагонів. Під схилами великі купи руди.

— Оце вам криворізька руда,—каже керівник,—сюди її привозять цілими потягами. Завод має свої паровози і свої вагони. Під схилами в тунелі ходять вагонетки. Коли руда сиплеться вниз, вона якраз потрапляє до них.

— А куди йдуть вагонетки?—питаємо ми.

Йдемо далі. З лівого боку стоять поряд газові печі. Поміж ними домни, заввишки 20—25 метрів. Праворуч збита з дощок будівля. Од неї до верху протягнуті сітка та бар'єр.

— Тепер ми лізем на верх домни...

На товстелезнім гаку висить залізний бак. Цей бак спускається вниз (у тунель), там вагонетка механічно висипає в нього руду і знову ховається під землею. Щось грюкнуло, заскреготало і бак з рудою залізним канатом потягнуло на верх домни.

Там відчиняється дно бака і верх домни й руда висипається в неї. Бак знову сунеться вниз по нову порцію. Керівник зазначає:

— Бере бак 8 тон руди, коксу 3 тони.

Спустилися вниз із домни, подивилися, як вагонетка насипає в бак руду. Зайшли на протилежний бік домни. Там, під величезним дахом, робітники розбивали молотами випущений чавун. Він заповнив усі рівчаки, зроблені в піску. Збоку з домни випускають шлак у басейн з водою, відкіля його забирає машина без людської допомоги і насипає в вагони-казани, що стоять тут же. Щоб випустити чавун з домни, треба пробити дірку. У робітників руки завинуті в просте полотно. Шкіра при такій високій температурі не витримає і одного дня.

Так ми роздивились домну. Керівник розповів, що для неї немає спочинку ні вдень, ні вночі... Тепер ми йдемо до мартену, де закидають у піч не руду, а шматки чавуну і з нього роблять крицю.

В мартені така сама жара. В печі згорають різні гази вкупі з повітрям і дають високу температуру, від якої перетоплюється метал.

Крицю випускають не в пісок, як чавун, а в металеві форми. Одлиті брили чавуну звуться «болванками». Ми питаємо, яке їх призначення і переходимо до прокатного цеху.

Він тут же під одним дахом. Машини, машини... безліч машин. Гуркіт, у якому не чути людського голосу. Робітники довгими обценьками подають «у зуби» машині червоні шматки металу. Кожний шматок металу качають у вальцях до того часу, поки не нададуть йому потрібної форми.

Трохи пройшовши по цеху, ми бачимо, як лізе з вальців червона рейка, червоні смуги розпаленого заліза викручуються гадюками, поки їх пустять з одної машини в другу. Там, трохи далі, роблять дріт, ще далі—залізо на покрівлю.

Усе дрижить, гуде, шумить. Виходимо надвір, наші обличчя і вбрання справляють таке враження, ніби ми трусили сажу.

Керівник проводить нас до брами. Під заводом 170 десятин землі. Працює на заводі 18 тис. робітників. Нам довелося оглянути лише три цехи, а їх на заводі більше десяти. Назустріч нам іде друга зміна робітників.

Ідемо—частина вмиватися до готелю, деякі—до Дніпра.

Поспішаємо, бо о четвертій годині на нас чекають у Краєвім музеї. Обід одкладаємо на після.

КРАЄВИЙ МУЗЕЙ

Поспішаємо до музею. На нас там уже чекають. Одразу пішли оглядати його. Проглядаємо експонати кам'яної доби. Похорон кочовика. Далі речі Запорізької Січи: зброя, стяги, картини (особливо цікавий «Запорожець у бою»), одяг—«шаровари, як Чорне море», відзнаки окремих куренів Січи, серед них «Менського куреня»; видно не дуже добре жилось нашим селянам під польськими панами, коли вони тікали аж на Січ і там заклали свій курінь.

Відносно цього експонату Павло Усенко жартує:

— Тягни, хлопці, його до хати...

Далі кімната заповнена речами церковного вжитку: тут і запорізька євангелія, і речі, подаровані церквам Катериною, і різні інші речі на дереві й кості, мозаїка і старі образи.

Серед речей краєвого музею є і ті, що ними користувалися Шевченко, Гоголь та інші.

Особливу увагу притягує «Щоденник» Шевченка, знайдений завідателем музею проф. Д. І. Яворницьким на «товкучці», переписка департаменту поліції про Шевченка, декілька його портретів і т. ін.

Нарешті ми ще швидко проходимо кімнатами, де розташовані етнографічні речі—вишивки, скатерки, речі хатнього вжитку, посуд, скрині, чумацькі вози, в яких возили сіль та рибу, і ще багато дечого.

Йдемо до виходу. Нас просять розписатися. Дають аркуш паперу. За час існування музею його відвідав цар Микола, після—генерал Денікін, «батько» Махно (останній навіть дав охоронну грамоту, щоб не чіпали музею), Луначарський та інш.

Розписалися й ми.

В цілому музей справляє гарне враження. Відсутність кімнат не дає змоги працівникам музею систематизувати всі речі, тому вони розташовані так, що в одній кімнаті можна побачити картини, скульптуру всіх Романових, дерев'яні речі всіх відомих майстрів, еполети австрійського офіцера, німецькі каски, генеральські шинелі, крісла часів Катерини і серед них художні речі наших днів.

При вході в музей стоїть цілий «гарем» кам'яних баб. Серед них знайшла свій останній притулок і Катерина (бронзовий пам'ятник), що її скинув народ у часи революції.

Швидше, швидше. Їсти хочеться аж животи підвело. А завтра, чуть світ—через пороги славетні, Дніпровські пороги, на Дніпрельстан.

ПОРОГИ

Ми виїхали з Дніпропетровського на дубі, якого вів лоцман Андрій Білєкінь. Був дуже погожий ранок. Од того місця, звідкіля ми виїхали, на відстані 81 кілометра, починаються пороги, що перепиняють мало не ввесь рух на цій частині Дніпра. Річка в цих місцях надзвичайно гарна. Високі береги, а на них стрімчасті скелі, над водою видно величезне каміння, що

в багатьох місцях поробило загати, так звані «забори». Рух води тут збільшується, вона біжить швидко, шумить і піниться, розсипається поміж скель. Рев і шум у таких місцях чути здалека.

За кілька хвилин дуб проїжджає біля «Московського» каменя і причалює до Лоцманської пристани, де ми грузимося—їхати ми будемо півтора суток.

Відціля вже чути, як шумить перший, Старо-Кодацький поріг. Хлопці слухають, і, щоб усе було як слід, обирають «начальство»—кошового, писаря і суддю.

Поріг. Хвилі шумують і здалека здається, що то біжить з гори отара білих овець.

В часи козацтва, під'їжджаючи до цього порога, козаки говорили: «Хлопці, скидай шапки, молись богу»—і готувались до смерти.

Наш лоцман устає, «команда» береться за весла, хвилина, і ми проскакуємо поріг хоч і з «офірами»: два хлопці змокли до нитки. Їдемо далі. Праворуч—гора, на ній пам'ятник старовини: фортеця, що її побудували поляки в XVI ст., щоб затримувати «голоту», яка тікала від білоруських польських панів до вільних запорожців. Богдан Хмельницький здобув цю фортецю і розруйнував, залишились тільки стіни.

Далі ми проїжджаємо повз пороги—Сурський, Лоханський і Звонецький. Під'їжджаємо до найцікавішого порога—Ненаситця, або Діда.

Через усю широчину Дніпра розлігся він. Дуб пристає до каналу, частина нас виходить подивитись, а решта летить по каналу дубом з швидкістю верстви за дві хвилини. Лоцман показує нам «манастирський» камінь, під яким найстрашніше місто—«пекло». Там—оповідає нам лоцман—на скелі є дошка, на якій написано, що «В 972 г. в неравном бою с печенегами погиб русский витязь князь Святослав Игоревич».

Ми вже проїхали 40-45 клм., ще маємо проїхати Вовнізький поріг, там у рибалок замовити юшку з риби, пополуднувати й зупинитись десь переночувати.

Ми зупиняємось у селі Вовнізі. Готуємо полудень.

За с. Вовнігом, за 2-3 кілометри—Будильський поріг. З лівого боку с. Федорівка (Язиково); тут ми в школі й заночували. Другого дня їдемо далі, щоб двидше бути на Дніпрельстані...

Ліворуч—острів.

— Оце,—каже лоцман,—Перунів острів... Під ним печера. Кажуть, що Перун із Києва от сюди доплив, а тут розбився...

Далі ще один острів «Орлиний». Лоцман знову оповідає нам:

— Тут ще до війни кублилася банда.... Чоловіка 90 полтавців їхало на заробітки. Вів дуба чоловік, що не знав добре кудою й як. Ну, наскочили на камінь, чоловіка 45 утопилось. Більшість їх на цьому острові й поховали.

Ми вирішили під'їхати до цього острова, щоб на ньому посидіти і скупатись. Місце було цікаве. Дніпро тут надзвичайно широкий. Ідучи тут

на дубі, почуваєш, що віддаєш себе на волю стихії. Дивлюсь на Дніпро і в мене таке почуття, ніби в театрі, коли ждеш виходу відомого артиста.

До Кічкасу залишається 12-15 кілометрів.

НА ДНІПРЕЛЬСТАНІ

На місце ми приїхали в неділю, коли не можна було побачити всього розмаху роботи. Нам лише довелося оглянути вже зроблене і увивити, що тут буде, коли скінчиться вся робота.

Думка про те, як би скористати порожисту частину Дніпра, щоб по ній могли ходити пароплави, захоплювала багато де-кого ще за часів Петра І, але всі проєкти реальних наслідків не мали.

Здійснювати цей план довелось аж нашому поколінню. Той план, що тепер запроваджується в життя, і носить назву проєкта інженера І. Г. Александрова, був укладений кількома інженерними організаціями протягом останніх двох десятків років. Його головне завдання—використати за допомогою шлюзування пороги Дніпрові, як водний шлях, воду, як джерело електричної енергії.

Ми були на Дніпрельстані в той час, коли там будували загати нижче Кічкаського мосту і ставили гідро-електричну станцію в першу чергу могутністю в 350 тис. кінських сил, 1.200 міл. кіловат-годин (так званий, проєкт «Малого Дніпрельстану»). Всього мають поставити 13 велетенських турбін на 50 тис. кінських сил кожна. Генератори будуть давати ток на 35.000 кіловат; міститись вони будуть на загаті. Далі ток буде переходити через трансформатори, які підвищать його напруження до 120.000 вольт. Загата з шлюзами дасть можливість пропускати на рік 200 млн. пудів вантажу. Буде проведена допоміжна залізниця 172 кілометр. завдовжки. Вода підійметься і затопить 16.000 десятин місцевости. Декілька сел буде переселено. На п'ять років роботи за кошторисом передбачено півтора́ста мільйонів карбованців.

Загальний вигляд місцевости зовсім зміниться. Тридцятип'ятиметрове тиснення (загата буде тридцять сім метрів заввишки) води заступить працю робітньої армії трьох мільйонів чоловік.

Шлюзування нижчого Дніпра за допомогою загат дасть можливість морським пароплавам доходити до Запоріжжя, де буде збудований морський порт, що своїм економічним значенням має дорівнювати Нью-Йоркському. Дешева електрична енергія і налагодження водного шляху з Чорного в Балтицьке море, як наслідок побудови Дніпрельстану, матиме великий вплив на господарство і промисловість південно-західньої частини нашого Союзу.

Багатство Донецького кам'яно-вугільного басейну, залізні руди Кривого Рогу й Керчи, а також поклади манганової руди біля Нікополя з новими видами електро-хемічної промисловости, все це матиме повну можливість розвиватися на енергії, що її дасть Дніпрельстан.

З розвитком господарства є думка шлюзувати також середню частину Дніпра і поліпшити водні шляхи по каналах. З Чорного моря водний шлях

піде просто в Москву через Болтву, Жиздру, Оку і Москву-ріку; в Ленінград—через Західню Двину, р. Ловать; у Ригу—через Західню Двину; в Ковно—через Немань, і в Варшаву, Кенігзберг і Данціг—через Віслу. Хоч ці плани здійснити в найближчі роки і не пощастить, але ж вони й не утопічні.

Ось те, про що ми довідались, побувавши на Дніпрельстані.

Наше знайомство з Дніпрельстаном було обмежене кількома годинами. Зайшли в школу, місце нашого притулку, щоб забрати речі, і пішли до автобусу—їхати в Запоріжжя. Пил і сонце. Автобус рушив. Ми оглядаємося в-останнє з Кічкаського мосту. Виїжджаємо в поле, з обох боків миготять біленькі хатки. Раніш тут жили люди, що любили волю. Сюди збігалися ті, що не задовольнялись порядками «во святой Руси», утисками й деспотичною владою рабовласників. Тут жило вільне козацтво.

Година їзди—і ми в Запоріжжі. Оглядати його немає часу. Відпочинемо, а вночі до Харкова.

СЕРЕД ХАРКІВСЬКИХ ТОВАРИШІВ

В Харків ми приїхали ранком. Що спадає в ньому на очі, так це темп будівництва, велетень «Будинок Промисловости», а взагалі місто справляє менше враження, ніж Київ. Менше культурних пам'ятників, ніж у Київі, значно менше вищих шкіл. Переважають заводські димарі.

За два дні, що ми пробули в Харкові, ми відвідали, переважно редакції газет та журналів—«Комсомолець України», «Молодняк», «Плужанин», «Червоний Шлях», Державне Видавництво. Відвідали секретаря ЦК ЛКСМУ т. Голуба, були на електро-механичному заводі, де робітників збили з пантелику наші капелюхи і нас вважали за білорусів з-за кордону. Один старий робітник у нас навіть запитав:

— А чи міцно ви—каже він—там тримаєтесь?

Найцікавіша була зустріч у Будинку Літератури ім. Блакитного з харківськими товаришами по роботі, які влаштували нам цю товариську зустріч. Тут ми побачили, як працює Будинок і як обслуговує письменницькі організації. З життям і побутом організацій та окремих товаришів ми ознайомились з приватних балачок. Українські письменники мають по професійній лінії свій Місцевком. Тепер письменники зорганізувались у житловий кооператив і будують великий будинок «Слово» на 50 кватир.

Будинок літератури з ініціятиви т. Пилипенка подарував нашому «Маладнякові» бюст В. Блакитного, на знак звязку поміж двома братніми літературами.

Ми свідомо обійшли розвиток і зростання сучасного українського культурного життя, вважаючи, що про нього наша громадськість більш-менш знає з тих інформацій, що подавалися в наших журналах, а також з тих вражінь, що були вміщені в газетах нашими старшими письменниками.

(З білоруської переклав *С. К.*)

СИДІР ХОДОРОВСЬКИЙ

НАРОДЖЕННЯ МАЙБУТНЬОГО

(Подоріж у нове село)

Ще здалека нам засвітили ліхтарики-вогники. Зблизька у сутінках вони засяли велетенськими світляками. Це—Водяне-Лоріно. Водянська електрика. За цієї ознаки—одразу впізнаєте його.

Та й усе Водяне—великий ліхтар-світляк, що освітлює шлях нашому новому селу, показує путь до кращого господарювання, до майбутнього життя.

Це—майбутнє, прийдешнє—вже наша дійсність...

Воно вже прийшло. Воно вже почалося, вже засвітилося у Водяному он тими славетніми лямпочками Ілліча.

Далеко від міста—за 70 верстов, за 35 верстов від найближчої залізничої станції. Серед степу широкого розкинулося це село, яке відтепер справді слід звати селом-революціонером. Але Водяне—не лише революціонер у господарстві.

Водяне має революційне минуле. До цього доведеться додати трохи історії Водяне-Лоріно. Чому власне Водяне-Лоріно?

Водяне—це зрозуміло: багато води. А ось, Лоріно...

Є у Водянім дев'яностолітні діди й вони розповідають:

— Був у нас поміщик такий—Лорен—всі на нього і працювали.

Ну, звідти й Лоріно.

Незабаром, після скривдженої «волі» 1862 року, стали у Водянім нові хазяї—купці Волохіни.

— Пригноблювали землею і працею,—так згадують тепер «незлим, тихим словом» Волохіних водянці.

Славна доля водянців починається славетного 1905 року. Розгромили поміщика—з цього й почалося. Козаки заарештували одразу одинадцять чоловіка. Громада озброїлась,—як могла,—вилами, сокирами...

Незабаром приїхав карний загін з Херсона. Поставили на майдані дві гармати і почали «карати». Карали по черзі. Кілька чоловіка й померло з цієї кари. А далі—найняли пани Волохіни чеченців та інгушів охороняти їхній маєток. Поставили в степу варту. Їздила ота варта із нагаями і не підпускала нікого близько. Один шлях у степу для селян був, іншим не пускали.

Оце спомини з чорного минулого. Для водянців оце чорне перетворилося на червоне, полите їхньою кров'ю.

* * *

За часів революції у Водяному зростав актив.

Збиралися 1926 р.—радились, що б таке зробити, щоб життя покращало—але ж нічого не вийшло.

Знову міркували 1927 року—і знов ні до чого не дійшли. Лише на весні 1928 року, коли одержали кошти самооподаткування, вирішили—треба утворити колгосп. Таке ж побажання надійшло від найкращого активіста—висуванця водянського—Шияна Петра Ничипоровича, який працює заступником зав. окрземвідділу—час починати.

І почали. На великих зборах точились дискусії—не дискусії, а майже бій. Промовляв голова сільради Хабарев Микола Герасимович, теперішній завгосп, промовляв Кононенко Павло Васильович—теперішній голова колгоспу, промовляли ще багато активістів та напівактивістів. Зустрілися дві програми.

Найактивніші хотіли одразу ж перейти на комуну. Холодніші затримували: давайте спочатку на нижчий щабель.

Голосували. 27 рук піднялися вгору за комуну, за СОЗ піднесли 130.

Отже, 157 дворів—все Водяне переходить на статут СОЗ. Було це у березні цього року.

Починається нова доба.

Тяжко починати, ще тяжче продовжувати. Ніччю деякі погано спали, перевертались на всі боки й вирішили.

— Як воно ще буде—я зачекаю,—і відмовились.

А народжений СОЗ почав жити й працювати.

По-перше, зорали 120 десятин толоки під льон. Це був перший громадський засів—і він загинув. Після цього «заможненькі» почали лаятись:

— Бач, он куди комунія привела.

Ніби то в кожного окремо засіви не загинули б.

А в тім—втекли куркулі—хай собі. СОЗ мусить працювати, а не балакати з куркулями по-дурному.

Придбали собі два трактори «Інтернаціонал» і в день свята першої борозни заклали перший камінь пам'ятника машинізації—переходу водянців на нові рейки.

З усієї придатної землі 1877 десятин, завели шостипілля. З них 300 десятин склав запільний клин для виплати машин. 620 десятин засіяли чистосортової пшениці «українки». 5 десятин приділили на оборону країни. Одну десятину—для комсомолу.

Одразу почувається, як колективне, суспільне господарство стає чуйним у громадському відношенні.

Потім влітку придбали ще два трактори «Фордзони» з усіма машинами: букерами, лущильниками, плугами, дисковими боронами та інш. В

кредит ще одержали 4 кнури, 185 овець та 7 племінних баранів «Рамбулье», 20 червоно-німецьких корів і два бугаї.

Все це становить, звичайно, громадський, неподільний СОЗівський капітал. Заклали дві силосні ями: в шість тисяч пудів, та півтори тисячі пудів. Накреслили були водянці свою п'ятирічку—п'ятирічний план розвитку господарства, намітили там 50 дес. винограднику та 25 дес. фруктового саду. А вже зробили перевал під 4½ дес. винограднику та 10 дес. (з 25 дес.) фруктового саду.

Посадовили захисну смужку лісу—15 дес.

На весну для городів готують центробіжний насос. Водянці кажуть:

— Все, що ми придбаємо—колективне. А наше власницьке, індивідуальне поволі одмиратиме, тоді приїжджайте знову до Водяного.

А Водяне одвідують часто: з Харкова—з НКЗему, з Укрколгоспу, з Москви—з Колгоспцентру. Про миколаївських одвідувачів вже й не кажемо.

Бачучи такий зріст, такий розвиток — почали вертатись деякі з втікачів. Лише цими днями подали чотири заяви про повернення:

— Немає нам життя без СОЗ'у.

Їх прийняли... Але з кандидатським стажем на 3 місяці.

А решта—носять заяви у кешенях—соромно подати. Зараз увіходять до СОЗ'у 120 дворів. А треба зважити ще на те, що біднота вперше цього року, завдяки СОЗ'ові, не здавала в оренду землі.

Це має не лише господарське, а й політичне значення.

Але ми не розповіли ще про головне. Багато років уже будувалася у Водянім школа. Лише цього року з активности СОЗівської її добудували. Велика, гарна школа. Просторі кімнати-класи. Нові парти. Має вона шість класів. Школу лише добудували.

Збудували новий гараж на 10 сажнів, коровник на18 сажнів, овешник на 9 сажнів....

Але це вважають за тимчасові помешкання.

Потім тут будуть комори для хліба, а за нашою п'ятирічкою ми матимемо 500 дійних корів, для них збудуємо нове приміщення. Так само й з тонкорунною вівцею.

Це зовсім не мрії. Це господарський план. Адже мріяли колись (дійсно, лише мріяли на-весні) водянці про електрику. На одинадцяті роковини Жовтня, несподівано для багатьох, відкрили свою електростанцію. Купили за 700 крб. мотора, за 450 карб. динамо й засвітили на славу всьому Еланецькому районові, на славу всій нашій окрузі... Засвітилося у сельбуді, в сільраді, в школі, по вулицях Водянських.

Тепер треба лише (не забувайте, що водянці ніколи не мріють—вони лише діють за планом) засвітити в хатах. За зиму по хатах має засвітити до п'ятисот лямп.

У сельбуді встановили свого кіно-апарата, що-тижня демонструють картини. Бачили тут «П. К. П.», «Свіжий вітер», «Млин на прилиссі» та багато інш.

Цікава людина у Водянім—Марко Семенович Базек. Про нього згадуєш, розповідаючи про електрику, про кіно, про тракторів—про все. Він—активіст і майстер,—як кажуть про нього водянці.

Це він «крутить кіно», він провів електрику, встановив мотора, з тракторами порається. А коли треба—за мірошника вправляється. Приставить трактора до млина й працює. Млинок тут, бачите, належить артілі інвалідів. Але вони господарюють погано. Доводиться водянцям—чекаючи на те, коли їм віддадуть млинка—самовласно управлятися, дякуючи Маркові Семеновичу.

Ось вечір. Ми ходимо по водянських вогниках. Зайшли до сільради—тут жвава робота—готуються до перевиборів. Сьогодні тут гостює голова райвику та голова РайКНС. У кімнаті поруч—канцелярія СОЗ'у. Тут студент одеського с.-г. інституту з доручення Укрколгоспу вже кілька день обслідує СОЗ-громаду. Зайшли до сельбуду—в одній кімнаті гурток кроїння та шиття. В другій—воєнний гурток... Багато дівчат. Прислухаємось. Обговорюють стрілецькі питання: як устаткувати тир та інш.

У Водянському ТСО 36 чоловіка.

Виходимо. Дивимось навкруги, сповнюємось радістю. Адже це все дійсність. Не мрія. Це справжні лямпочки Ілліча. Це справжні наші нові люди на селі. Це росте соціялізм. От би сюди на хвилину отих Лоренів, або Волохіних... Цікаво, що сказав би той колишній господар. Електрика на селі, у «мужицькому» клубі.

А в тім—хай краще не вертається, навіть подивитись...

Аще в «мужицькому» клубі (чули?) вимагають не палити цигарок на зборах. Ось вам конкретне уявлення про лямпу Ілліча.

— Лише одне може завадити нам господарювати так, як ми почали—це інтервенція,—кажуть СОЗ'івці.

Тому—мають водянці 5 десятин на оборону.

Тому працюють в ТСО, вчаться оборонятися.

Доречно зазначити, що ввесь цей актив водянський—позапартійні. Всі ці організатори, фундатори, прихильники СОЗ—позапартійні селяни. Ця риса лише підкреслює, оскільки зростає радянське село.

Тепер ці активісти склали проєкта—на весну збудувати лазню і громадську пекарню.

А в тім іноді водянці не від того, щоб і пофантазувати.

Зараз у них така мрія: хутір Вільний за 4 верстви від Водяного, там лише 12 хатин, а решта «вільнян» 21 хатина у Водяному. От би приєднати його до СОЗ'у. Тоді зробити таке корито із трубопроводом, щоб молоко ллялося з Вільного до головної бази молочарського господарства—у Водяне.

Розповідаючи про Водяне, треба сказати і про водянський парк. Величезний водянський парк тягнеться аж на 18 десятин, це—єдина добра спадщина, що її лишили водянцям колишні пани.

Влітку в парку читає лекції агроном, лікар, провадять колективні читання.

Звичайно, оповідаючи про досягнення, не слід забувати й деяких неприємних дрібниць. Не знаємо, як взагалі у СОЗ'і з боку дисципліни, але нам довелося спостерігати таке явище. Голова СОЗ'у просив молодих хлопців одкотити у бік трактора, щоб ми зфотографували електростанцію (вона міститься в гаражі)—молоді СОЗ'івці відмовилися.

— Хай сами одвозять...

Так нам і не пощастило зфотографувати водянську електростанцію. З цією електрикою у нас трапилася ще одна пригода. З нами був товариш, який добре знається на електриці. Розглядаючи проводку в сільраді, він зробив деякі зауваження. Голова сільради т. Хабарев страшенно образився, навіть обурився.

— Усе ви з вашою формалістикою!

А електричні проводи у Водяному протягують через вікна, замість фарфорових рурок стромляють комишину, проводять неізольовані проводи, а наслідки можуть призвести навіть до пожежі, вже не кажучи про пошкодження електроустаткування—лямп, проводів та інш.

Але в цьому слід завинити більш окрколгоспсекцію, що недостатньо технічно доглядає за колгоспом.

Треба усувати дрібниці, щоб вони не псували, не шкодили великій справі.

А в тім...

— Земля дрiжить під тракторами...

Електрика сяє...

Але зрештою можна було б оглухнути, осліпнути і не запримітити навіть соловейкового співу і кадильниці Р. Гента. Та в збірці поезій Л. Піонтек є ще таке щось, про віщо мовчати не можна.

Треба сказати, що твори Л. Піонтек написані, м яко висловлюючись, трохи під впливом поета І. Каганова. Ви здивовані? Ви ніколи не чули про такого поета? А в тім, ви маєте рацію. Треба сказати, що поет цей невідомий і друкувався він гай-гай, цілих дванадцять років тому, аж у 1917 році, в одному провінціяльному виданні.

Ви хочете знати назву цього видання, його напрямок, тираж і т. п. Будь ласка, ваше бажання цілком законне. Отже маєте. Назва видання— «Кружокъ поэтовъ» (орфографію лишаю, як в оригіналі) «Стихи учащихся Лубенскихъ гимназий». Друкувалося в Лубнях у «Типографіи И. І. Погорилицера». Тираж не зазначено. Очевидно—необмежений. Напрямок видання ви легко можете зрозуміти хоча б із таких рядків, що є в цьому збірничкові:

Осеннія скрипки.

Какъ снова все пусто и мрачно кругомъ,
Увяли надежды, угасли улыбки...
И только въ тоскливомъ молчаньи немомъ
Звучатъ одиноко осеннія скрипки.

Або ось із іншого віршу:

Что-то ноетъ во мне такъ болезненно-зло,
И полно мое сердце тоскою...

Оттого ли, что горе нежданно пришло
И царитъ надъ родною землею—
Что-то ноетъ во мне такъ болезненно-зло,
И полно мое сердце тоскою...

Яке це горе у 1917 році прийшло до автора цих рядків і «царит» над «родною землею»—догадатись можна легко. З цих рядків можна зрозуміти і ввесь напрямок збірничка «Кружокъ поетовъ».

Так от, є в цьому «Кружке» і вірші поета І. Каганова, під вплив якого так несподівано потрапила Л. Піонтек. Єсть у Каганова вірш, що ми наводимо його тут цілком:

Безсонница.

Когда ко мне рукой притронется
другимъ незримая печаль—
ты вновь придешь ко мне, безсонница,
и сна тогда не будет жаль.
И кто-то ласково наклонится
къ моимъ несомкнутымъ очамъ...
Я буду радъ тебе, безсонница,
твоимъ замедленнымъ шагамъ.

Для порівняння візьмемо вірш Л. Піонтек із її збірочки.

Годинник і безсоння.

Знову ласково нахилиться
Наді мною сіре безсоння,
Знову годинника милиця
Вистука час двудзвонно.
І тому, що з кожним стуком
Наближається час комуни,
Я радію безсоння звукам
І стримую нервів буруни.

Чи не правда, як міцно «вплинув» на Л. Піонтек поет І. Каганов? Надзвичайний «вплив»! Навіть назви у віршах подібні... Але тривайте. Під цим віршем у Л. Піонтек є примітка петитом: «В ніч хорости 1923 р.».

Тут уже ми побиті. Примітка все пояснює. Ясно, що може трапитись, коли хвора людина почне вірші писати. Тут можуть з'явитися впливи не то що І. Каганова, а самого Генріха Гайне, Бодлєра, а то й Маяковського.

Та дужа шкода, що «вплив», який позначається на цітованому вірші, зовсім не випадковий. Ми читаємо інші поезії І. Піонтек, під якими, до речи, немає поміток про авторову хорість. Отже—знов таки з «Тихого дисонансу» (стор. 5). Цим віршем, що ним Л. Піонтек починає свою збірку, особливо захоплюється в своїй рецензії Р. Гент.

Я узор майбутнього витчу:
Він, Далекі, буде для вас—
Там буде червона нитка,
Як кохання перший час.
Там буде і сіра нитка—
Дитина безсонних ночів,
Коли я відчула раптом
Боротьбу нашу ще болючіш.
Я узор майбутнього витчу:
Він, Далекі, буде для вас—
То буде остання спроба
В останній час.

А тепер, будь ласка, ось вірш І. Каганова:

Я узоръ причудливый вытку,
И въ немъ должна будетъ лечь
Слѣпительно-яркою ниткой
Вся радостность нашихъ встрѣчъ.
Въ немъ сѣрыя будутъ нитки—
Безнадежность, тоска ночей...
И черныя—мрачность событій,
Когда я понялъ — «ничей».
Я узоръ причудливый вытку,
Онъ, любимая, будетъ для Васъ.
Это будет послѣдней попыткой—
В послѣдній час.

Далі вже йти нікуди. «Вплив» І. Каганова на Л. Піонтек, як ви бачите, стільки сильний, що більше скидається на переклад, аніж на вплив. Гаразд, але ж як зветься переклад без зазначення автора і джерела (та ще й такий незграбно-точний)? Ми питаємо, як зветься те явище, коли автор видає переклади чужих авторів за свої власні, оригінальні твори?

Ви знаєте, як це зветься. Це є справжній стовідсотковий плагіят, і ніяка ідеологія тут не допоможе авторові: ні «червона нитка», ні «узор майбутнього», ні інші махінації з заміною одного слова на інше—революційне.

Одначе підемо далі. Виявляється, що не тільки один І. Каганов мав честь «впливати» на творчість Л. Піонтек. У тому ж таки збірничкові «Кружокъ поэтовъ» надрукував свої поезії і поет Л. Товстік. Поет, треба сказати, далеко не першорядний, навіть не третьорядний. А ще певніше—і поетом хто-зна чи можна його назвати. Друкував свої вірші в «Кружке поэтовъ» і не знав-не-відав, бідолага, що колись буде «впливати» своєю творчістю на поезію члена ВУСПП'у—Л. Піонтек.

Але давайте факти, факти... Будь ласка. Ось вірш Л. Товстіка.

Мартъ.

Въ этотъ мартовскій вечеръ все полно весенней печали,
Все груститъ.
И о чемъ-то красивомъ и нѣжномъ снѣга зашептали.
Тише... Слушай... Зимою они устали эту пѣсню таить.
Окрылилась душа.... Потянула загадка
пожелтѣвшихъ дорогъ.
Захотѣлося дали томительно-сладко.
О, скорей бы уйти навсегда, безъ оглядки,
Чтобъ никто о быломъ мнѣ напомнить не могъ.

Як бачите, у цьому віршові дуже довгі рядки. Та «перекладаючи» Л. Піонтек їх трохи скоротила. Але, пробачте: ми кажемо—«перекладаючи». Може ми помилилися—у Л. Піонтек ніде ні слова про переклад. Отже ми наведемо цілком оригінальний, самостійний, власний твір авторки «Тихим дисонансом».

Я порву.

У цей вечір весняний
Все вже повне солодкої туги,
Набирається сил все порвать,
І про віщось нове і незнане
Сніги заспівали.
Слухай:
Зимою вони мовчали
І втомилися пісню ховать.
Вже прив'яли сніги. Мене вабить знесилля
Цих пожовклих доріг,—

Я порву все старе і немиле—
Кину до ніг.

Вам усе ясно? Чи помітили ви деяку «неточність» «перекладу»? Ну от, наприклад, у Товстіка було так: «зимою они устали», а в Л. Піонтек «зимою вони мовчали». Потім Л. Піонтек трохи не додержала «точности» «перекладу», стромляючи до вірша зайвий рядок, а саме: «Набирається сил все порвать».

А в тім, досить. Ви вже певно зробили деякі висновки про книжечку «Тихим дисонансом». Як бачите, солодко вихвалюючи Л. Піонтек, критик із «Гарту» Р. Гент вихваляв тим самим якихось І. Каганова та Л. Товстік— двох невідомих «учащихся Лубенских гимназий». Ах, яка досада! Надзвичайна досада! Такий, можна сказати, дитирамб, і не на ту адресу... Та й ДВУ ж дуже шкода. Видавало, так би мовити, поезії Л. Піонтек, а видало «самоупражненія» Каганова та Товстік. Таким чином збірочка «Тихим дисонансом» справді зазвучала дисонансом, і досить таки неприємним у нашій сьогоднішній поезії.

Закінчити я хотів би запитанням. Зі мною мабуть погодяться, що «впливи» на автора «Тихим дисонансом», які я наводив вище, звуть плагіятом. А як назвати оте «пристосовання» віршів гимназиста Каганова до сучасного, оту заміну окремих міщанських слів і висловів—революційними?

Одна справа, коли це роблять наші редактори й педагоги, переробляючи й пристосовуючи до сучасних вимог, скажемо, «Пригоди Тома Сойєра», але цілком інша річ, коли це робить поет, коли він видає ці рядки за щирі свої почування, що йдуть йому ніби-то просто від серця. Як називати оцю фальсифікацію почуття? Як?

ВЛ. ЮРЕЗАНСКИЙ. Костры. Повести. ДВУ. 334 стор. Ціна 2 крб. 75 к. 1929 р.

Володимир Юрезанський—письменник, що не лише живе й працює на Україні. Його можна зарахувати до великої групи сучасних українських [illegible]ників, хоч і пише він російською мовою. Багато творів Юрезанського перекладено українською мовою, тому він користується незмінними симпатіями українського й руського читача.

Переважна більшість його творів присвячена Україні, її історії, сучасності, а найбільше пише Юрезанський про селянство. Українська тематика, її ліричний краєвид, трагічне минуле знаходять у ньому гарячого, хоч і скупого співця.

«Костри»—твір не новий. Цю книжку складено з двох, уже виданих, повістей: «Исчезнувшее село» і «Зарево над полями». Правда, думка видати ці повісті в одній книжці—вірна, бо хоч у цих повістях описані різні часи, але мотив їхній однаковий: повстала селянська стихія, що масовим терором, вбивствами й «червоним півнем» відповідає на непосильний гніт поміщиків.

В «Исчезнувшем селе» Юрезанський майстерно передає зворушливу історію села Турбаїв, що задумало повернути свою минулу козацьку волю і звільнитись з-під гніту поміщиків Базилевських.

Користуючись історичним фактом—відвідини царицею Катериною 1787 р. наново завойованих земель—Новоросії і Таврії,— автор на розкішнім тлі палацової пишноти й коронованої розпусти розгортає жахливу картину деспотизму, сваволля намісників і безпосередніх хазяїв—поміщиків над селянами.

І хоч формально Турбаї, як козацьке село, і мали право на волю, але й місцева й центральна влада, з цілком зрозумілих причин, держала руку поміщиків.

Ця героїчна й непосильна для одної сторони боротьба призвела до дикунського

знищення села Турбаїв, щоб «не быть на этом месте никакому жилью, по причине обагрения оного кровью».

«Щоб передбачити майбутнє, треба вивчити минуле»—каже мудре прислів'я. От чому з таким болючим інтересом читається ця епопея про своєрідну громадянську війну, що розгорнулась у широких, але все ж обмежених володіннях братів Базилевських, наприкінці XVIII сторіччя, підчас царювання Катерини II, «великої» цариці і шлюхи.

Обтяживши початок повісти альковними пригодами цариці, палацовими інтригами, автор пізніше виправляє помилку і переносить центр ваги повісти на непомітних, але стійких героїв—селян, на їхній тяжкий і темний побут.

Користуючись простим (навіть безстороннім, а це не дуже бажано) способом писання, додержуючись історичної правди в датах, місцевості, іменах, в описові обставин—Юрезанський дає в результаті гарну повість, побудовану на міцнім сюжетнім ґрунті, оздоблену улюбленим автором відступами. В повісті автор нагромаджує окремі побутові малюнки, легенди, думи, факти, другорядні випадки й пригоди, характерні міцному й соковитому письменникові руського побуту—Лєскову.

Жорстокість селян, що виявилась в убивставах і катуванні своїх панів, за автором є не просто дикунство, а вимушений вчинок, необхідний, хоч і жорсткий рефлекс на всі ті муки, горе й незаслужені образи, що спіткали це село. Правда, картини мучительства, знущання, вбивства, самогубства, бійки, якогось безоглядного первісного звірства, автор малює широко й охоче, знаходячи для їх замалювання відповідні слова й образи.

Таке незаслужене прихильне ставлення Юрезанського до всього похмурого, патологічного, майже неприродного, можна побачити і в інших його творах. Чи не тому Юрезанський і зупиняється на трагічних фактах—історичних і сучасних. Той, хто не знає історії України, навіть з сухого викладу підручника, охоче почитає цю повість, а хто знає—оцінить правильний історичний образ, влучно й виразно змальованих героїв—і видуманих і невидуманих. Навіть Катерині II, що за стандартом мусить бути жорстока, розпусна, автор додав декілька вірних рисок, набутих уже під старість: добротливість, легковажність заспокоєність. Потьомкін показаний хоч епізодично, але досить виразно: від розумного дипломата—до хитрого азіята. Кожний тип з довгої низки учасників, що брали участь у кривавому епізоді села Турбаїв—особливо Павлушка, Устя, обидва Базилевські, Коробка—не схема з відповідною кількістю гарних і поганих якостей, а живий образ, із кісток і м'яса, постать і особа—чутлива й зрозуміла.

Можна пожаліти, що В. Юрезанський, покірно йдучи за традицією, надто захопився альковними пригодами Катерини, а для цього потрібно було ввести зайві епізоди, як епізод зустрічи (не зовсім зрозумілої) Івана Базилевського з царицею й інш.

Друга повість цієї книжки «Зарево над полями»—менша обсягом, та й значіння, хоч і подібна до першої своїм настановленням, загальним настроєм і навіть селянським і поміщицьким типажем.

Але в першій повісті—це окремі, самоуміло скомпонована річ, то «Зарево над полями»—сюжетно аморфна повість без міцного кістяка й привабности.

І тут і там—селянські бунти, пожежі, розгроми й розправи; тут і там—нічим не виправдана урядом жорстокість, нестатки й бідність селянства.

Але в першій повісті—це частини одного великого цілого, а в другій—це окремі, самостійні шматки, злютовані випадковою постаттю—хлопчиком Петькою. Навіть яскравий, інтересний епізод врятування Семидуба здається окремим випадком.

Маніра авторова, його від'ємні й додатні сторони позначені і [illegible]ій речі. Тут ми бачимо багатство по[illegible] малюнків, окремих деталів, знання того, що описується, справжні люди, а не люди з приліпленими етикетками, і в той же час непотрібне нагромадження найяскравіших жорстокостей, що, мабуть, переслідують автора.

Вміщуючи ці твори, автор нарошне підкреслив звязок між історичними повстаннями, що про них уже оповідають легендами, і це недавніми селянськими бунтами проти поміщиків «в тот огромный (1905 р. *І. К.)* год, шедший по Черниговской земле дымом, кровью, нагайками и огнем восстаний»,—що привів до переможного 17-го року.

Варто зупинитися окремо на писанні автора; його мова—обережна, культурна, не за-

цузької співачки Поліни Віардо й російського класика І. Тургенєва.

Обіцяючи в передмові до другого видання показати «трагедію кохання, трагедію творчости, трагедію вітчизни і трагедію світогляду», автор не показав ані одної трагедії, не дав відчути розладу (якщо він був) Тургенєва з матір'ю за те, що вона жорстоко ставилась до селян, хоч це і не заважало Тургенєву користуватися потом і кров'ю тих же селян, щоб по-панському безтурботно жити й постійно їздити за коханою жінкою.

Користуючись з невеликої кореспонденції (значна частина переписки ще не оголошена, бо знаходиться у спадкоємців Поліни Віардо. Над цією перепискою тепер працює французький учений Мазон) і оперуючи майже виключно логічними уявленнями, здогадками, будуючи свою книгу скоріше логічно, аніж біографічно, він навіть свою основну тему—трагедію кохання—розвинув неправильно, бо ідеалізував і Тургенєва, і Віардо, і їхні відносини.

Зовсім не потрібно придивлятися і дослухатися пльоток, що оточували все життя цього інтересного письменника, що його передова громадськість того часу і возносила і кляла,—але бути безстороннім потрібно.

А коли так, то багато негативного можна було знайти і в Тургенєва, а особливо у Віардо, знаємо бо, що ця ідеалізована автором особа скористувалась з багатющої бібліотеки Тургенєва для матеріяльних вигод, розпродавши її. Нарешті, знищивши свою переписку з Тургенєвим, вона теж не прислужилась історії літератури.

Книжка з усіх поглядів не цікава, нудна, без потрібних предпосилок і висновків. Мова квола, незграбна, іноді ідеалістична, трохи застаріла. Поняття теж не зовсім сучасні.

Топтання на одному місці, нанизування різних деталів, неперекональна мотивація вільні психологічні узагальнення зводять цінність книги й інтерес читацької маси до неї—на нівець.

І даремно ремствує автор у передмові, що «вона (книга) викликала, скільки мені відомо, мало рецензій, а небагато тих, що я їх бачив, неприхильно ставляться до неї... Жодний спеціяліст-історик літератури не відгукнувся на мою спробу».

І добре зробили. Бо за що, справді, сприяти поспіху нудної книжки про великого російського письменника, книжки, що ґрунтується на науковому матеріялі невисокої вартости, натомість пересипана пікантним матеріялом од себе.

А догадкам ми не дуже-то віримо, особливо, коли вони висловлені надто суб'єктивно.

Ол. Посадов.

КНИЖКИ ТА ЖУРНАЛИ, НАДІСЛАНІ ДО РЕДАКЦІЇ

Нова Білорусь. Літературний альманах. ДВУ. 1929 р. Ціна 3 карб.

Десять років української літератури. А. Лейтес і М. Яшек. ДВУ. 1928 р. Том І. Ціна 5 карб. Том ІІ. Ціна 4 карб. 50 коп.

Покоси. Ол. Ведміцький. Поезії. ДВУ. 1928 р. Стор. 90. Ціна 90 коп.

Митька. Сибіряк Вас. Матвієв. 1928 р. ДВУ. Ціна 1 карб. 80 коп.

Червоний Шлях № 12. 1928 р. ДВУ. Ціна 1 карб. 80 коп.

Життя й Революція № 12. 1928 р. ДВУ. Ціна 1 карб.

Гарт № 12. 1928 р. ДВУ.

Плуг № 12, 1928 р. «Плужанин». Ц. 50 коп.

Фото для всіх № 4 і № 5, 1928 р. Вид. «Роб. Газета Пролетар». Ціна 50 коп.

Студент Революції № 9, 1928 р.

Полымя № 10. Білоруський журнал літератури, політики, економіки, історії. 1928 р. БДВ. Менськ. Ціна 1 карб. 25 коп.

Маладняк № 12, 1928 р. Менськ. БДВ. Ціна 40 коп.

Культура № 11—12, 1928 р. № 1, 1929 р. Львів. Ціна 1 злот.

Світло № 1, 1929 р. Популярно-науковий літературний журнал-місячник. Нью-Йорк. Ціна 25 цент.

Світло Молоди № 1, 1929 р. Журнал-місячник для молоди. Канада. Вінніпег. Ціна 5 центів.

ОД РЕДАКЦІЇ. В № 12 н. журналу з технічних причин трапилась помилка. На 72 стор. 4 рядок зни{у надруковано—*і руського ВУСПП'у, і „Молодняка“*, треба читати—*і ВУСПП'у і „Молодняка“*.

Редагує—**Редколегія.** Відпов. редактор—**Пав. Усенко.**